

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Upravnik: Ludvik Medvešek

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

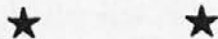
CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Manager: Ludvik Medvesek

Usebina

Etbin Kristan: Demokracija in svet	141
Louis Adamič: Za mir je treba delati sedaj	146
Ivan Jontez: Optimizem (pesem)	149
Ivan Jontez: Pisma dveh zaljubljenecv	149
F. H. Cramer: Iluzije o Nemčiji in Nemcih	152
Milan Medvešek: Več kritike!	154
Japonski značaj	155
I. J.: Jezikovni anarhisti	159
Četniki	161
O pisateljevanju	165
Eifflov stolp v nevarnosti	167
Odmevi	168

CG

Kulturne vesti

Dramsko društvo "Ivan Cankar" je vprizorilo v nedeljo, dne 25. jan. na odru Slovenskega narodnega doma na St. Clair ave. tridejansko igro "Bachelor Buddies," ki je spisana v angleščini. Igra je lahko, toda zanimivo odrsko delo, ki vsebuje mnogo zdravega humorja pa tudi nekaj dramatičnih momentov. Vsebina igre je sledeča:

Connie Lowell, mlado dekle, ki bi se rado uveljavilo na odru zanese naključje k trem mladim samcem ali "pečlarjem," ki imajo skupno stanovanje v enem newyorških predmestij. Ti fantje so Ray Dawson, Dick Fain in Robert E. Morse ("Remorse"). Rayju, ki je zelo mehkega srca, se mladenka zasmili in fant pregovori svoja tovariša, da jo vzamejo za gospodinjo, dokler se ji ne ponudi prilika do zaslužka. Ker je Connie ljubko dekle, se vsi trije zaljubijo vanjo, ampak ona pove dvema, da je njeno srce že oddano, dočim tretji, namreč mehkosrčni in nesebični Ray svoje ljubezni nikdar ne razkrije, ker si očitvidno ne more predstavljati, da bi se ona zaljubila vanj. Ko mu naposled ona sama namigne, da ji je eden izmed treh zelo pri srcu, je prepričan, da mora biti ta srečnež Dick, ali pa "Remorse." Ker je ona zaljubljena vanj, a mu tega ne more povedati, on pa ne razume njenih namigljajev, je situacija čisto prav zabavna.

Medtem ko se ta romanca tako zapleta in razpleta, spoznamo, da se obenem odigrava še druga ljubezenska zgodba. Služkinja Amy, ki jo kličejo tudi "Mopups"—mlado in po naravi ljubko, toda silno nerodno in zabito hribovsko dekle, ki niti svojih misli ne zna prav izraziti z besedami—se zaljubi v postavnega Dicka. Ampak fantu je njena ljubezen neprijetna, zlasti, ker se mu navihani in domišljavi "Remorse" zaradi nje posmehuje.

Nekega dne dobita Dick in Remorse pozivnici, ki ju kličeta pod orožje. Amerika se namreč nahaja v vojni—prvo in drugo dejanje se vrši leta 1917—in fanta sta bila pri naboru "potrjena." Preden odideta, izgine Connie in z njo vred tudi vsi njihovi prihranki. Pismo, ki ga je pustila za seboj pojasni tovarišem, da se ji je ponudila priložnost, uveljaviti svoje igralske zmožnosti in ker se brez denarja ne pride daleč, si je "izposodila" njihov denar. Seveda ga jim bo vrnila z obrestmi vred čim ji bo to mogoče. Zda si "Remorse" privoščiti Rayja, ki je dekle privedel v hišo. "Lepo tico si privedel k nam!" pikro zabavlja. "Zda se lahko obrišemo za naših šest sto dolarjev" Ampak Ray je prepričan, da je Connie pošteno dekle in da bo denar pošteno vrnila.

Tretje dejanje se vrši po zaključeni vojni. Nekdanji tovariši so spet skupaj in se pogovarjajo o vojni in drugih rečeh. "Remorse," ki se zelo baha s svojimi uspehi pri osvajanju src Francozinj, med drugim pove, da je videl neki film, v katerem je nastopala neka igralka, ki je bila na las podobna njihovi nekdanji gospodinjji, pobegli Connie. Ko se pogovarjajo o nji, pride v sobo Amy—ne več nekdanje nerodne, zabito in kar smešno hribovsko dekle kot nekoč, temveč brhka, lepo opravljena in prikupna mladenka, za kar gre zahvala Rayju, ki jo je po odhodu svojih tovarišev poslal v šolo in sploh poskrbel, da se je vsestransko "opilila"—in prosi fante, da se za nekaj trenutkov odstranijo, da prinese v sobo božična darila, kajti dejanje se vrši na sveti večer. Ko se fantje odstranijo, pride noter—Connie.

Sledi presenečenje za presenečenjem, dokler gledalec ne zve, da je Connie medtem postala slavna filmska igralka—"zvezda"—, da je še vedno zaljubljena v Rayja, da sta Dick in Amy zaročena in da ima navihani "Remorse" na Francoskem mlado ženo in—sinčka. Nazadnje so vsi srečni, tudi hišna gospodinja Mrs. Webster in njen mož Jim, ki sta ves čas skrbela, da ni nikdar zmanjkalo zabave.

Igra je bila prav dobro igrana. Florence Jeraj-Slaby je bila v vlogi igralka Connie res izvrstna, Anica Čebul kot Amy je bila prav tako ljubka kot prepričevalna, Caroline Hodnick je imenitno zadela hišno gospodinjo in prav tako je bil dober Frank Plut v vlogi njenega moža, dočim so se Max Traven, Stanley Skuk in Rudolph J. Widmar zelo dobro odrezali kot fantje (Traven kot Ray, Skuk kot Dick in Widmar kot "Remorse"). Vprizoritev je vseskozi gladko potekala. Igra je režiral Widmar.

Tudi scenerija, ki je bila naročena nalašča za to vprizoritev, je bila prav posrečena. Nove kulice je naslikal "Cankarjev" član g. Braitwait.

Udeležba je bila povoljna, ampak bi lahko bila mnogo boljša. Zanimivo je bilo tudi to, da je bila med posetniki mladina bolj slabo zastopana, dasi je bila igra vprizorjena v angleščini. Sodeč po pičlem odzivu z njene strani, se človek ni mogel otresti vtisa, da se naša mladina ne zanima za druge naše prireditve kakor za ples, kajti zvečer, ko se je plesalo, je bila dvorana pa tudi točilnica tako natlačena iste mladine, da človek skoro ni mogel priti skozi. Znamenje časa? razmer? ali česa?

X. Y.

KOLIKO STORITE ZA CANKARJEV GLASNIK?

Če ste res napredni, pokažite to tudi z dejanjem. Cankarjev glasnik je napredna delavska kulturna revija za leposlovje in pouk. Priporočite svojemu prijatelju ali znancu, da si jo naroči. Za obstoj in napredek izobraževalnega časopisa je potrebno sodelovanje vseh, ki so za napredek!

Cankarjev glasnik potrebuje zastopnikov, posebno še izven Clevelanda. Priglasite se! Pišite upravništvu, ki bo rade volje dalo vsa pojasnila. Naslov: 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

NAROČILNA NAKAZNICA NA CANKARJEV GLASNIK

IME: _____ NASLOV: _____

Zastopnik: _____ Plačal \$ _____ c _____ Dne _____ 19 _____

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

V.
LETNIK
1941-1942

7.

številka

DEMOKRACIJA IN SVET

ETBIN KRISTAN

Veliki konflikt 1914-1918 je prišel v zgodovino pod imenom "svetovna vojna." Ta označba se je zdela opravičena in v tistih časih se nikomur ni sanjalo, da bi mogel doživeti nevihto, ki bi zdivjala besneje in opustošila toliko sveta, pobila toliko ljudi, pretresla vse življenje narodov, družin in posameznikov s tako silo, da doživetja onih štirih let skoraj poblede pred obsežnostjo in grozo novega viharja. Takrat je bilo v Evropi vendar še precej nevtralnosti: vse skandinavske dežele, Švica, Nizozemska, Španija, Portugalska so se izognile konfliktu in Grčija je bila le malo prizadeta. Boji v Afriki niso pomenili mnogo, na Daljnem vzhodu je bil skoraj mir in ameriška celina je ostala nedotaknjena. Sedaj je z vstopom Zedinjenih držav v aktivno borbo vojna resnično postala svetovna in beseda "nevtralnost" je izgubila vsak pomen. V Evropi je potreben skoraj drobnogled, da se najde par koščkov zemlje, ki—vsaj doslej—še niso bojišča. Na severu se je Švedska ubranila, na južnem zapadu Portugalska in v sredini Švica, o da, pa Irska. O Španiji, ki pleše kakor svirajo v Berlinu, se pač ne more reči, da je nevtralna. Portugalski je prizanešeno, ker ni doslej nikomur na poti, Švedska ni varna nobeno uro, Švica pa je ostala nedotaknjena le zaradi tega, ker imajo nemške tolpe drugod toliko posla, da se ne morejo brigati za njene Alpe. Daljni vzhod je ves v plamenu, ki se še širi po vsem Pacifiku. Afrika je bojišče, kjer butajo velike armade, opremljene z vsemi modernimi bojnimi sredstvi druga ob drugo in boji, ki se zdaj tam vodijo so le priprava za druge, neprimerno večje, ki jim bodo neizogibno sledili. Zedinjene države so vse drugače angažirane kot so bile leta 1917 in 1918, a v primeri z nalogami, ki jih še čakajo je bila tedanja ekspedicija v Francijo kljub njenemu tedanjemu velikemu pomenu le igrača.

To je svetovna vojna in preden bo končana, spoznajo to tudi tisti, ki se še niso popolnoma zbudili. Kar koli je zapisala zgodovina velikega in strašnega, kar koli je oblikovalo in predelavalo človeško družbo, polagalo njenemu življenju temelje in jih premikalo, pada v gosto senco vpricho silovite, strahovite in v svoji

grozoti veličastne drame, ob kateri narodi niso gledalci, temveč sami sodelujoči igralci. Če ne bi bili potegnjeni v razdivjano kolo vsi, oni, ki so na bojnih poljanah ali pa se pripravljajo na pot, pa oni v tovarnah in delavnicah, v rudnikih in na železnicah, na polju in v šumi, da, tudi oni, ki morajo ostati doma, kjer ni smrt nič bolj oddaljena kot ob topu ali v bombniku, bi se včasih zdelo, da ne more biti resnično, da so vse le hude sanje ali pa iznajdbe fantastov, ki nas plašijo z izmišljenimi povestmi.

To je svetovna vojna, o tem menda nihče več ne dvomi. Beseda je postala tako vsakdanja, da se niti ne zdi velika. Pa je in dobro bi bilo, če bi se rabila le tedaj, kadar je potreba zanjo resna, da se ne obrabi in ne izgubi svojega globokega pomena. Toda zavest tega pomena bi nas morala prešiniti vse in se tako zasidrati v naših dušah, da je nobena sila ne bi mogla ne pregnati, ne zadušiti. Kajti ta zavest je tako potrebna kakor krogle in smodnik, kakor hrabrost vojakov in znanje poveljnikov.

Zdi se pa, da še ni povsod dovolj živa in močna in zato jo je treba buditi in krepiti, ker le ona ustvari tisto moč, ki privede zmago.

Vojna je svetovna ne le zato, ker pokajo puške od Arhangeljska do Črnega morja, ker padajo bombe na London in Berlin, na Turin in Beograd, ker lomastijo tanki preko afriškega puščavnega peska in preko malajskega blata, ker se pogrezajo ladje v Atlantiku in Pacifiku, ker teče kri v srbskih gorah in na kitajskih poljanah, ker je vsa zemeljska obla vojno taborišče in arzenal in ker so filipinske žene prav tako predmet napadov kakor japonski vojaki, angleški otroci enako kakor nacijski častniki; njen najgloblji pomen je v tem, da se vodi za bodočnost človeškega sveta.

“Premagati je treba Hitlerja...”

“Poljska se mora obnoviti...”

“Italijanski fašizem se mora streti...”

“Japonci se morajo izgnati iz Kitajske...”

In tisoč enakih in podobnih izjav in razlag. A vse to so le drobtine in so donele kot velike besede, dokler je bila vojna mlada in je šlo le za Čehoslovaško in potem za Poljsko. Ko so nemški padalci prišli obiskat svoje “turiste” na Nizozemskem in vse odpiranje jezov ni moglo ustaviti nacijskih trum, skoraj boljše poučenih o pozicijah vojske kot Holandci sami, ko so oklopne divizije drvele preko trupel in je svastika zavihrala nad enim, pa nad drugim, pa nad tretjim mestom, so pač mislili le na to, kar se je zgodilo njihovi deželi. Tako je bilo na Norveškem, tako je bilo v Belgiji. Pred napadom je vsak mislil le na svojo kožo in ko

je padel udarec, se udarjenim obzorje ni moglo hipoma razširiti.

Toda presenečenje je minilo, njegove posledice so se izkadile in oči, ki so po prvem udarcu buljile v nerazumljivost, so se privadile izpremenjenemu ozračju in lahko vidijo, kar gledajo. Prišlo je spoznanje, da nacijski tolrovaji niso imeli posebne "pike" na Dansko, da jim ni šlo specijalno za bogate zaloge v pariških trgovinah, da jih ne vodi le staro sovraštvo do Anglije, temveč da je vsak posamezni napad, vsaka posamezna osvojitve le etapa na začrtani poti do mnogo večjega cilja. Dolgo so še ugibali, kako daleč hoče rajh razširiti svoje meje. Povsod so se našli optimisti do zadnjega. "Bodimo dobri, pa se ustavijo, preden pridejo do naših vrat..." Toda nobena dobrota ni zalegla, rokavnjači se niso ustavili nikjer.

"Danes je naša Evropa," so pele razbojniške tolpe; nadaljevanje so v Evropi komaj slišali. Saj je bilo blazno! Kdo bi mogel v dvajsetem stoletju sanjati o osvojitvi sveta? To niso časi Aleksandra velikega, Atila ali Džingis kana. Že osvojitve Evrope je fantazija, kateri se upira vsa realnost.

A vendar je fantazija dobila meso in kri. Evropa je padla. Ostalo je le par neznatnih otokov—za bodočnost. Tisti, ki so bili "dobri," niso nič manj sužnji kot tisti, ki so se upirali. Na Poljskem šviga nemški bič, na Slovaškem plešejo kakor godejo naciji; Čehe tepejo s palicami, Romune pa s korobači.

Potem je prišel sunek proti Rusiji. Ljudje so zazijali in nekateri so se spomnili starega zagona na vzhod—Drang nach Osten. Torej niti Evropa ne zadostuje. "—in jutri bo naš ves svet!" To torej ni bila le prazna fraza, izmišljena samo zato, da ima stih nekak zaključek.

Tomaži so ostali še trdovratni. "Rusija ni svet. Kaj nas briga Rusija? Atlantik je širok in Pacifik še širši..."

Treba je bilo še japonske zavratne igre. Treba je bilo mikadovih bombnikov nad havajskimi otoki in nacijskih podmornic ob vzhodni ameriški obali. Naposled je optimizem moral spoznati svojo zmoto. To ni razširjanje rajha po Evropi, ki je daleč proč; pest je dvignjena z grožnjo vsemu demokratičnemu svetu, vsemu, kar ne pada na kolena pred kljukastim križem, vsemu, kar hoče dihati s svojimi pljuči, misliti s svojimi glavami, živeti brez gestapovske kontrole in nakaznice za koncentracijski tabor. Vojna je napovedana vsemu svetu z namenom, da se brezpogojno pokori.

Na dnevnem redu je rešitev in ureditev sveta. Nič več in nič manj...

"Kaj bi dumali o balkanski zvezi, ali celo o Zedinjenih

državah Evrope, ko čaka Slovenija na svoje odrešenje?"

Ali je to res preveč?

Morda bi bilo, če bi bili zapleteni v kak manjši konflikt, manjši po obsegu, po vzrokih, po namenih in ciljih in po posledicah. Toda danes se bori **svet**—za rešitev, za bodočnost, za življenje. Kar je včeraj bilo dovolj, je danes premalo.

Kadar se odvali mora, ki tlači človeštvo, kadar utihne grme-nje topov in stokanje ranjenih, kadar bo ležalo tiranstvo v prahu in bo strta sila železne pesti, bo **svet** začel pospravljati razvaline in uredil dom svobode željnemu človeštvu. Kdor bo hotel živeti v tem domu, bo moral sodelovati in pomagati pri gradbi. Le s tem si bo zavaroval svoj prostor.

Kdor misli, da se bo po sklepu miru enostavno vrnil v predvojne čase, je slep za vse, kar se je zgodilo po 1. septembru 1939. V tej vojni je mnogo ubitega, kar se nikdar več ne prikljče v življenje. Ubito je bilo zato, ker je bilo nesposobno in je le oviralo neizprosni pohod zgodovine. Vojna demokracije zoper mračne sile duševnega in gmotnega zatiranja se ne vodi za obnovitev tega, kar je bilo in je minilo, temveč za prepород človeštva, za varnost življenja in svobode, za najvišje ideale demokracije. Stare razmere so povzročile sedanjo katastrofalno krizo in če bi jih izkopal iz groba, bi povedle po enakih potih narode do enakega prepada, le da drugič najbrže ne bi bilo več vstajenja. Zato se morajo umakniti novim razmeram, v katerih demokracija ne bo predmet deklamacij, ampak živa resničnost.

Nihče razen slepih fašistov ne želi ne sebi, ne potomcem enake groze kot jo človeštvo preživlja v naših dneh. Ali lepe želje niso še ničesar ustvarile; treba je volje, spojene z močjo, ki najde prava sredstva in pravo pot in gre k cilju brez strahu in neosnovanih ozirov. Zadnja vojna se je končala tako kakor misli nekoliko kratkovidnih konservativcev, da se bo končala sedanja —z nadaljevanjem starega življenja tam, kjer je bilo ustavljeno. Izdela se zemljevid—ti dobiš to, ti to, potem pa živi vsak kakor znaš in hočeš. Versajski mir dolže zaradi tega, ker je naložil Nemčiji nekatera bremena. Njegova napaka pa ni bila v tem; če bi bile centralne sile zmagale, bi bili pogoji za zaveznike veliko bolj okrutni. Resnični greh, storjen v Versaillesu je bil v tem, da je pustil temelje mednarodnih razmer neizpremenjene in ni dal edinemu instrumentu, ki naj bi služil ureditvi teh razmer, Ligi narodov nobene moči, da bi mogla ne le sklepati, ampak tudi uveljavljati svoje sklepe. Države in državice so ostale ločene in neizogibno se je pričela stara tekma s staro diplomacijo, s starimi intrigami, s staro pohlepnostjo, z vsem, kar vodi do nasprotij, do sovraštva in naposled do vojne.

Po vsem demokratičnem svetu odmeva danes mržnja do vojne. S tem se druži mržnja do Hitlerja, do Mussolinija, do japonskih militaristov. Prvo je važno, drugo je človeško, a veliko manj važno. Ne eden teh vodnikov in poglavnikov ni tak velikan, da bi bil mogel pognati razvoj v sedanji tir, če ne bi bile razmere tiščale v to smer. Z odstranitvijo teh kričačev, kakor koli je potrebna, ne bi bilo opravljeno nič, če se ne izpremene razmere tako, da postane vsaka nova diktatura—v Nemčiji, v Italiji, ali pa kjer koli na svetu—nemogoča. Tega ne more storiti noben posamezen narod, tudi največji ne, ampak edino vsi skupaj, združeni v zvezi, ki skrbi za vse, kar je vsem skupnega, predvsem za varnost vseh in prepusti vsakemu posameznemu popolno svobodo v vseh rečeh, ki niso v škodo drugim.

V taki uredbi — in edino v taki najde tudi Slovenija svoj prostor z enakimi pravicami, kakršne naj uživa vsak narod na svojih tleh. Zato je to tudi slovenska zadeva prav tako kakor angleška, ruska, grška ali ameriška.

Izolacija je bilo geslo v teku zadnjih pet in dvajsetih let na eni in na drugi strani Atlantika. Vsi poizkusi, da bi se doseglo kakšno uspešno sodelovanje, so se izjalovili ob trmi starokopitnih državnikov. Nekaj koalicij, s katerimi so se manjše države skušale zavarovati, na primer Mala antanta ni bistveno ničesar izpremenilo, kajti splošni sistem je ostal, kakršen bi bil brez njih; in ko je položaj postal nevaren, je strahopetna sebičnost bila močnejša od zveznih dolžnosti. Tisti deli, ki niso bili napadeni, so se izolirali v nadi, da jim bo prizanešeno in potem je vsak zase postal žrtev te kratkovidne politike.

Kar se je enkrat pokazalo, da je zgrešeno, ne more postati uspešno zaradi tega, ker se je letna številka izpremenila.

Izolacija je utonila v Bisernem zalivu in tam naj ostane, ne da bi kdo pretakal solze zaradi nje, ali pa jo skušal priklicati nazaj v življenje. Dovolj gorja je povzročila in če je odpuščeno tistim, ki so ji v zmoti prižigali kadilo, je storjeno vse, kar se sme pričakovati od človeškega prizanašanja. Pogled pa je treba obrniti v bodočnost, v kateri bodo živeli novi rodovi, neobremenjeni s tradicijami tisočletnih zablod.

Okrog Filipin in Singapora se bojuje nekoliko narodov proti japonski agresivnosti. Vsak ima svoje čete, svoje ladje, svojo zračno silo. Vsak je suveren. Pa so prišli do spoznanja, da se jim lahko primeri, kar se je zgodilo v Evropi, če bo vsak ravnal na svojo roko. In domenili so se, da se združijo kakor ena sama armada z enim vrhovnim poveljstvom. Po vseh zavezniških deželah je bil ta sklep radostno pozdravljen.

Prednost organiziranega sodelovanja pred separatističnim postopanjem je bila priznana. V miru ni to načelo nič manj vredno kot v vojni.

V Washingtonu je šest in dvajset narodov, oziroma njih zastopnikov podpisalo izjavo o vzajemnosti v sedanji vojni. Kadar bo vojna končana, ne bo važnost vzajemnosti nič zmanjšana. Nasprotno—potrebna bo razširjenja.

V dogovoru, ki je bil objavljen po sestanku predsednika Roosevelta z ministrskim predsednikom Churchillom so bile označene nekatere pravice, ki naj bodo vsem narodom zajamčene po vojni, dostop do vseh surovin in podobno. Take pravice more vsem narodom zajamčiti edino skupnost vseh narodov, ki more biti resnična le, če je organizirana.

To so znamenja na nebu, ki jih lahko razume, kdor se noče delati gluhega in slepega.

Zavezniki se bojujejo za demokracijo; ne za angleško, za amerikkansko, za nizozemsko ali za jugoslovansko demokracijo, temveč za svetovno, ki edina more garantirati demokracijo vsakemu posameznemu narodu. Ker pa največji del sveta doslej ni bil demokratičen, pomeni to nov svet, različen od sedanjega kakor grška civilizacija od divjaštva neandertalskega človeka.

V ta namen pa je potrebno, kar H. G. Wells imenuje "svetovni duh." Ni dovolj, da se prepusti preureditev razmer nekaterim državnikom. Demokracija ima svoj temelj v ljudskih masah; kar ne sloni na njih, se ne more imenovati demokratično. Čas je, da se ljudstva pripravijo, da se bo slišal njih glas, kadar se bo urejeval njih novi dom.

Za mir je treba delati sedaj

LOUIS ADAMIČ

(Opomba: V sledečem članku opisuje pisatelj vsebino svoje najnovejše knjige Two-Way Passage, za katero vlada izredno zanimanje ne le med ogromno ameriško čitateljsko publiko, temveč tudi v najvišjih političnih krogih v Washingtonu in Londonu. Originalno je bil objavljen v posebnem mesečnem buletinu "In Re: Two-Way Passage," ki ga je začel izdajati Adamič sam. Namen te publikacije je, poživiti zanimanje za problem ureditve poveljnega sveta in organiziranje trajnega miru, ki ga je pisatelj načel v svoji knjigi.—I. J.)

LETA 1917 JE VLADA Združenih držav potom svojega propagandnega urada, tako zvanega Creelovega odseka, uradno poma-

gala Tomažu Masaryku, da je organiziral čehoslovaško vlado tu v Ameriki. Tako se je čehoslovaška država rodila v Pittsburghu, dočim je bilo njeno ozemlje še pod avstro-ogrsko oblastjo. Ta dogodek je dokaj pomagal k razsulu stare Avstrije in pospešil konec vojne z zmago zavezniško-ameriških armad. Mislim, da je imelo to mnogo opraviti pri razvoju Čehoslovaške v eno najdemokratičnejših držav v Evropi. Njen vladni sistem je bil posnet po našem lastnem sistemu; in ameriški vpliv je bil tam vedno močen. Mnogo amerikaniziranih Čehov in Slovkov se je vrnilo v svojo rodno deželo, kjer so pomagali pri delu za njen napredek.

V knjigi *Two-Way Passage* predlagam, da bi vlada Združenih držav že zdaj v letu 1942, dokler drži Hitler Evropo še v svojih rokah, prevzela pokroviteljstvo nad našimi priseljeniški skupinami in begunci ter jim pomagala pri organiziranju evropske kontinentalne federacije narodnostnih držav. Ta korak bi bil zgolj del našega vojnega programa. Evropa je srce svetovnega problema; če ji pomagamo na noge, bo morda s tem rešenega tri četrtine svetovnega problema.

Ko bo sedanja vojna končana in totalitarska moč v razsulu, bo ostala na razvalinah bolna, kaotična, izčrpana, brezglava in s sovraštvom prepojena Evropa. Kdo bo tedaj znal in mogel pomagati? Kdo bo nasičeval lačne in pomagal kontinentu na noge? Kdo bo pazil, da se ne bodo spet polastili oblasti razni lopovi in pijavke in miselni in duhovni bankrotiranci, kakor so se v marsikateri deželi v letih 1918-19? Kdo bo imel na razpolago vsa potrebna izredna sredstva za izvršitev take naloge? Samo Amerika. Dejstvo je, da zvezni poljedelski department že eno leto kopiči živežne rezerva v ta namen. Jaz upam, da bomo imeli to pot toliko več pameti kot smo je imeli v letih 1918-20, da ne bomo porabili teh živežnih zalog zgolj za omiljenje lakote, temveč tudi v takojšnje in dalekosežne politične svrhe, da se okrepi vpliv in moč pravih demokratičnih voditeljev in oslabi opozicijo proti njim.

Moj "nasvet"—na kratko povedano—je, da si iz naših imigrantskih skupin organiziralo približno dvajset provizoričnih vlad ali posvetovalnih skupin, ki bi bile pripravljene, po končani vojni prevzeti vodstvo, ali pomagati pri preureditvi kontinentalne Evrope na federativni podlagi, ki bi vključevala enotno valuto, takšen ekonomski red, ki bi koristil celoti in privedel do splošnega blagostanja, enoten poštni sistem, enotno trgovinsko in prometno kontrolo itd. Te provizorične vlade oziroma posvetovalne skupine bi se odpravile v Evropo takoj po zaključku sovražnosti in ostale tam, dokler bi jih potrebovali. Za časa izvajanja začasne kontrole nad kontinentom bi jim pomagale posebne zvezne vojaške edinice in štabi ekspertov na polju distribucije živil, zdravnikov, bolniških strežnic, inženjerjev, učiteljev in drugih strokovnjakov, mnogi izmed njih priseljenci ali begunci iz dežel, v katere se bodo vrnili kot *Amerikanci v zvezni*

službi—vsi prostovoljci in skrbno izvežbani za svoje funkcije.

Jaz predlagam, da poneseemo v Evropo—osebno—ameriško revolucijo, ameriške izkušnje, vključivši prakticiranje ideje federalizma in "enotnosti sredi raznolikosti" in načelo pomembnosti individija, kar bo v bodoče prečilo krize, kakršna je dandanašnja. V knjigi *Two-Way Passage* sem med drugim zapisal:

"Združene države ne bi skušale vsiliti Evropi demokracijo od zunaj; njihova naloga bi bila, presekat korenine sovraštva, ozko-grudnega nacionalizma, zatiranja in nemočnosti, ki so krive, da se v srcih evropskih ljudstev zakoreninjena prirojena demokracija ne more razcveteti.

"Da, prirojena demokracija! Kajti evropski priseljenci so našli v ti deželi kraj, kjer so si lahko svobodno uredili družbo po svojih zamislih. In ti evropski priseljenci so ustanovili tu v Ameriki demokracijo! Odgovor je očit. Evropska ljudstva bi tudi ustanovila demokracijo širom Evrope, če bi imela priložnost, če bi se mogla rešiti iz mreže njihovega intra-evropskega sistema—na kratko povedano, če bi bila prosta. Vse, kar potrebujejo, je zgodovinski trenutek. Tega jim lahko mi nudimo."

To bi pomenilo, da bi mi za nekaj časa prevzeli Evropo v svoje varuštvo. Nam bi zapupali—ne samo nekateri ljudje na najvišjih mestih, temveč tudi široke ljudske plasti. O tem sem prepričan. Vse, kar bomo zahtevali od Evrope, bo mir—zagotovilo, da nam ne bo življenje zopet eksplodiralo v obraz. To, ali nekaj podobnega bomo morali storiti—zaradi nas samih in zaradi Evrope.

Naravno, da bomo naleteli na zapreke tako tam kot tu. Marsikatera rutinska diplomatska procedura, ki se smatra v našem državnem departmentu za sveto, se bo morala zavreči ob enem z apizarstvom in drugimi fiaski našega časa. Mnogi, ki imajo veliko moč pa nič domišljije, se bodo upirali tej ideji, kajti to, kar predlagam, je demokratična revolucija, da bolj revolucionarna ni mogoča med ljudmi. Naloga je ogromna, toda mi se ne smemo ustrašiti nobenih težav, sicer utegnemo biti izgubljeni celo v slučaju, da porazimo hitlerizem na bojišču.

Ne pustimo se zbegati "praktičnim" lju-

dem, ki pravijo, da je ta predlog idealističen in nepraktičen, kajti godlja, po kateri brozga-mo, ni nič drugega kot skupna svota in posledica te zabite "praktičnosti" iz preteklosti. Zdaj se moramo lotiti nepraktičnega, drznega, nemogočega. Zdaj je čas, da rabimo, za spremembo, možgane in domišljijo.

Jaz sem za največjo in najboljšo armado in mornarico, za največjo industrijsko produkcijo, ki se da zamisliti, za najhitrejša letala in najsilnejše tanke in za najbolj inteligentno in agresivno strategijo, ki je mogoča—ampak mi potrebujemo tudi veliko, drzno, dramatično idejo, ki nas ne bo povedla zgolj skozi vojno, temveč tudi daleč naprej.

Jaz si momentalno ne morem zamisliti, kako bi mogla kaka mirovna konferenca doseči sploh kak uspeh, če bi bila sklicana šele po "zmagi" na bojišču. Problemi bodo preveč zamotani, preveč strašni, preveč razpredeni, da bi se mogli razplesti pravočasno in prepričati anarhične revolucionarne izbruhe v večini dežel. Ranjena, razdražena, lačna, okužena in s sovraštvom prežeta evropska ljudstva ne bodo čakala na državnike, da bi formalno odločali o njihovi usodi, če bodo ti državniki čakali, da najprej vojaki izvojujejo zmago.

Vojna se bo odločila na različne načine in na različnih frontah in izvojevala jo bodo vsakovrstna ljudstva. To ni zgolj vojaški konflikt. To je tudi politična in ideološka prekucija—svetoven prevrat, ki pretresa celotno človeštvo; vojaške operacije so zgolj njegov najočitnejši izraz.

Hitlerja se lahko porazi samo z vojaško silo v zvezi z revolucionarno idejo, ki mora biti zdrava in istočasno mogočnejša in privlačnejša od njegove. Potrebna je ideja demokratične revolucije. Brez tega utegnejo Hitler in mikadovi gangeži na koncu koncev zmagati, tudi če izgube bitko na bojišču. Taka ideja se mora pojaviti, prežeti našo miselnost, vžgati naš idealizem, se začeti uresničevati, dokler še traja vojna. Kakor sem pojasnil na dve sto straneh knjige *Two-Way Passage*, se taka ideja lahko rodi samo v Združenih državah.

Ko to pišem, se nahajamo v obrambni vojni *proti* Japonski; kolikor se tiče našega miselnega razpoloženja, se ne nahajamo v vojni *za* nobeno posebno stvar. Naše ljudstvo še ni spoznalo, da ni Japonska naš glavni sovražnik.

Ampak eventualno se bo naša dežela popolnoma zbudila, se v polni meri zavedla, za kaj gre in prevzela vodstvo v ti borbi proti totalitarstvu. Tega se ni mogoče izogniti, če hoče iti Amerika naprej—če hočemo postati del boljšega sveta, kakršen je bil ta, ki je sedaj v obljemu smrti.

Ideja, ki jo svetujem—ali nekaj sličnega—bi zagotovila bodočnost tudi Nemčiji, ki bi izmed vseh narodov najlažje uničila Hitlerja. Mislim, da bi ga nemško ljudstvo rado pomagalo uničiti, če bi mu ni nudili boljše alternative kakor je ona, ki mu jo kaže on.

Zanesti idejo v Evropo, ne bo težko. Vojaških operacij to ne bi oviralo. Nasprotno bi se s tem pospešila zmaga in mir. In to pospešenje je potrebno. Če se vojna zavleče v leto 1944 ali 1945, bo predolga. Kakor povdarjam v knjigi *Two-Way Passage*, se uničujejo sredstva celih generacij.

Kar predlagam, ni načrt, dasi ljudje vztrajajo pri tem, da stvar tako imenujejo. V resnici je to le ideja, nasvet, predlog ali zamisel, predložena v splošno razpravo, da se na demokratičen način prerešeta in pretehta. Zato ne pomeni nič dokončnega. Z njo sem prišel na dan v svrhu skupnega razmišljanja o naši bodočnosti.

Dober prerok. Leta 1888 je newyorški časnikar David Goodman Croly izdal drobno knjižico, v kateri je napovedal mnogo stvari, ki so se pol stoletja in še prej uresničile, na primer zvezna javna dela (WPA), "čudovito dobo sintetične kemije," civilno konzervacijsko armado, letala iz aluminija, moderno fotografijo v barvah, zrahljanje družinskih vezi, lahke razporoke in javno odobravanje istih, obvezno zdravniško preiskavo za zakonske kandidate itd.—stvari, ki so bile tedaj še tuje, dočim so dandanes nekaj vsakdanjega. Mož se je dotaknil tudi svetovnih političnih problemov ter zapisal o Nemčiji:

"V prihajajoči mednarodni vojni se zlasti bojim Nemčije. Kadar bo padla neizogibna iskra, bo požar zajel nemara vse vodilne države sveta. Ko se bomo mi (Amerika) zavedli svoje lastne moči, bomo hoteli dobiti pod svojo oblast vse utrjene točke v bližini naših obrežij. To bo prineslo tudi aneksijo mnogih Zapadno-indijskih otokov."

Optimizem

IVAN JONTEZ

Življenje ni kristalna čaša,
v kateri vre napoj strden;
pa tudi ne le polič kisa,
ne pelin le, koren strupen.

Napoj je mešan: včasih grenek,
kisloba spači ti obraz,
mori srce občutek trpek,
a skozi dušo veje mraz.

Požirek, dva—in sonce mrkne,
oči več cvetja ne uzro!
Povsod meglé ohlapne sive.
Zdaj z blede rad bi šel ženó!

Ko noč se zdi najbolj brezupna
in duh od žalosti ječi,
pa kane v čašo sladka kaplja
in v hipu vse se spremeni:

meglé razžene veter sive,
spet sonce božji svet zlati,
očesu nudi se le cvetje,
grenkobe v srcu nič več ni.—

Ej, ni življenja le grenkoba;
pa tudi ne samo radost!
Napoj je mešan. In kdor vztraja,
okusi tudi sladki mošt.

Pisma dveh zaljubljenecv

IVAN JONTEZ

Ljubljena!

Pišem ti, ker me spreletavajo trpke misli in frfotajo po moji duši kakor netopirji po temni votlini. Saj nisem otrok in z melanholijsko nisem bratovščine pil, vendar se mi vidi vse tako brezupno žalostno, tako žalostno . . . Glej! Tako se mi dozdeva, kakor bi bila šele pred včerajšnjim pomlad, šele včeraj poletje, danes se pa nudi očem le siva, otožna jesen: greda s plamenicami je opustošena, drevesa žalostno stezajo gole veje proti temnosivnemu nebu, izpod neba neprestano prši in po uličnem tlaku se preliva umazana deževnica, se zbira v kotanjah v blatne mlakuže. Nikjer nič lepega, radost vzbujajočega . . .

Zadnjič sem govoril z našim tukajšnjim poslovodjo. Zaupal sem mu, da sem sit teh izrednih potov, po katerih me pošiljajo in da bi se rad ustavil. Mož me je poizvedujoče pogledal. Ko sem mu povedal o tebi in izrazil željo po domačem ognjišču, se je kakor v zadregi počehljaj po svoji plešasti glavi.

“Mladi mož,” me je čez čas dobrohotno nagovoril, “pravi časnikar mora biti kakor vojak: njegov poklic, njegova kariera mu mora

biti njegova prva ljubezen, njegova ljubica, žena . . .” In ko mi je videl na obrazu, da se v meni budi odpor proti njegovi filozofiji, me je prijazno potrepil po ramenu ter pristavil: “Vsekakor pa morete potrpeti, dokler ne prepričate naših gospodarjev, da ste vredni boljšega in stalnejšega mesta pri katerem naših listov. To vam utegne vzeti še nekaj let, ampak jaz mislim, da je vredno, nekoliko potrpeti. Potem—”

“Nekoliko potrpeti . . .” sem ga jaz nejevoljno prekinil. “Samo nekaj let . . . dokler ne postanem plešast in revmatičen! Lahko je vam tako govoriti, ker tista leta so že za vami in svoje domače ognjišče ste si že zdavnaj ustanovili, si vzgojili družino . . . Ampak poglejte mene: mlad človek žive, razpenjene krvi, kateremu je ljubljena žena potrebna kakor vsakdanji kruh! Toda dokler bom obsojen na to le beganje za tako zvano kariero, ne morem nikdar doseči tega cilja! Kaj bi z domom, dokler me poklic žene križem po svetu kakor Ahasverja? Ha, samo nekaj let še! . . . In kaj naj počnem medtem? Kje je kako nadomestilo za ono, po čemer hrepenim?”

Tedaj me je on odvedel k oknu, ki iz pritičja zre na eno najprometnejših ulic v mestu. Nato je prekrižal roke na hrbtu, molče kadil svojo neizogibno cigaro ter takisto molče zrl skozi okno. Jaz sem ga dva, trikrat začudeno pogledal, potem pa tudi sam začel opazovati življenje na ulici.

Kakor vedno ob tem času, je tudi tistikrat ulica mrgolela ženskega sveta. Ženske so posamič in v skupinah hitele mimo najinega okna v nepretrgani procesiji. Mlade in nedozorele, starejše in izkušene—vseh starosti so bile in preden sem se dodobra zavedel, kaj se godi z menoj, sem nad nekaterimi občutil dopadanjnje . . . Med njimi je bilo toliko lepih žensk, ki bi morale ugajati moškim očem, tudi če same ne bi hotele . . .

Potem je "stari" izpregovoril:

"Vidite, mladi mož, koliko je na svetu lepih, greha vrednih žensk? Samo med temi, ki so pravkar šle mimo najinega okna jih je najmanj deset, katerim bi ugajali . . . Razumete?"

Jaz sem obstrmel. Najrajši bi mu bil prisolil pošteno zaušnico. Ampak ko sem mu pogledal v obraz, nisem opazil na njem niti sence cinizma in nobene hudobnosti ali pokvarjenosti; mož se je dobrodušno smehljajal, kakor da je povedal nekaj čisto enostavnega, popolnoma vsakdanjega . . .

"Toda pustiva to!" je takoj nato zamahnil z roko ter se vrnil k svoji pisalni mizi. "Kaj bi poslušali starega norca, kateremu je že zdavnaj odzvonilo, ko ste dovolj stari, da lahko sami sklepate in odločate? . . . Kaj ste že hoteli? O da, stalno nameščenje v domačem mestu bi radi dobili . . . Nu, bomo videli. Priporočil vas bom glavnemu uradu; morda bo zaleglo."

Nato se je začel igrati z nekim pismom, ki je ležalo pred njim na pisalni mizi: zlato-obrobljen popir in na njem nekaj stavkov, tiskanih z res kar razkošnimi črkami. Ko je videl, da ga opazujem, se je nasmehljajal, rekoč:

"Vabilo na privatno zabavo. Poštena družba, to se razume! Poslovni ljudje, njihove žene in hčere . . . Tudi moja žena in hči bosta tam." In po kratkem presledku je še pristavil: "Ali hočete iti z menoj? Seznanil vas bom z našo družbo in potem vam ne bo tako dolg čas. Pridite!"

Za hip sem okleval. "Tam bodo ženske, skušnjava!" me je svaril notranji glas. "Ha, saj nisi puščavnik!" se je posmehoval drugi glas, čigar drzni, zapeljivi prizvok je prav prijal mojim moškim ušesom. "Saj vendar nisi tako neumen, da bi se odrekal prijetni zabavi zaradi neke ženske, kateri je kariera več kot ti, ki zgolj draži tvojo domišljijo in ti razburja kri, da te še v sanjah preganjajo furije nepotešenega koprnenja?! Bodi vendar pameten in živi in uživaj, dokler si mlad, dokler še polje v tebi vroča kri; ko bo zvođenela in se shladila, bo prepozno . . ."

Prisluhnil sem. Potem sem pomislil na tiste ure, preživete v tvojem objemu, ko sem gorel od hrepenenja po tebi in te hotel imeti vso—vso!—pa si se ti vedno upirala, češ, utegnilo bi se kaj pripetiti in tvoja kariera bi bila končana, preden bi se začela . . . To me je pogrelo.

"Saj res!" sem vzkliknil v mislih in v mojem srcu je vstala jeza proti tebi—jeza, s katero sem podzavestno v naprej opravičeval to, o čemer sem si že bil na jasnem, da se bo zgodilo . . . "To, kar dela Marta z menoj, pre-sega res vse meje potrpežljivosti! Navsezadnje vendar nisem noben puščavnik ali svetnik, temveč polnokrven mlad možki! Končno pa tudi ni nikjer zapisano, da mora človek grešiti, če si privošči malce razvedrila! Tega mi vendar ne bo nevoščljiva?"

"Kaj pa, če si ti ponudi priložnost in ne boš dovolj močen, da bi premagal skušnjava?" me je svaril glas vesti.

"Martina smola!" ga je cinično zavrnil oni drugi glas iz notranjosti. "Saj je vedela, da si mlad in da se peni po tvojih žilah zdrava, vroča kri, od katere narava tirja svoj davek . . . Saj vendar ne pričakuje od tebe, da bi posnemal Frančiška iz Assisija ter se nag valjal po trnju, da bi tako ukrotil svojo razdraženo kri? . . . Pamet, fant! Pa na zabavo pojdi in privošči si razvedrila. In če se ti ponudi priložnost—nu, saj boš sam vedel, kaj ti bo storiti: lačnemu človeku pač ni treba še posebjavelevati, naj vgrizne v kos kruha, ki se mu ponuja . . ."

"Ampak jaz ne maram iti tako daleč, zdrsniti tako globoko!" sem se jaz hinavsko zgrozil. "To bi bila nezvestoba! A jaz hočem ostati zvest Marti. Vse, kar si želim, je nekoliko razvedrila . . ."

Vendar pa je bilo že tisti hip globoko v duši sklenjeno, da bom prelomil oblubo, ki sem ti jo dal, če se bo le ponudila prava priložnost! Saj sem se v mislih že videl v razkošni plesni dvorani, prižemal k sebi toplo, voljno telo očarljive plesalke ter z očmi iskal zatišje, kjer bi jo lahko še tesneje prižel k sebi . . .!

Zabava je bila v resnici razkošna. Najboljša jedila, šampanjec, godba, kateri se skoroda ni bilo moč upirati; pa toliko maldih, lepih žensk . . . Ali kaj bi nizal na vrstico greha te zdaj tako zoprne podrobnosti! Všeč sem ji bil, meni je pa dotik njenega toplega, voljnega telesa gnal kri v glavo, da sem videl vse rdeče . . . O, saj sem pomislil na te; toda obup mi je narekoval: "Marta ne bo nikdar tvoja! Pri pehanju za kariero bo polagoma, a gotovo v obema dogorel plamen poželenja in vse, kar vama bo ostalo, bo kupček pepela in trpki spomini na zamujene trenutke in neizrabljene priložnosti . . . Tu se ti ponuja zlata priložnost: vrzi se v vrtinec in uživaj, dokler je čas!"

Ubogal sem.

Nje po tistem nisem več videl. Gotovo je tudi ona uvidela, da je bilo zgolj glupo naključje, ki naju je vrglo skupaj—dva človeka, ki nikakor nista skupaj spadala. Tako nisem jaz za njo povpraševal, ona pa ne za menoj.

Ne vem, ali si je tudi ona tako vzela stvar k srcu kakor jaz; vem le, da so napočili za me mukepolni dnevi. Sram me je bilo pred samim seboj in žalost me je grizla, da nisem vedel, kaj storiti od bolečine. "Tako lep cvet je bila tvoja ljubezen do Marte, ti si ga pa vrgel v blato in ga poteptal!" mi je očital glas vesti. "Martu, ki te tako ljubi, si grdo izdal in ogoljufal! Zdaj pač nisi več vreden njene ljubezni!"

Jaz sem se skušal braniti:

"Ni se zgodilo samo po moji krivdi! Mar je nisem že stokrat prosil, naj se odpove svojim ambicijam in se vrne domov in bil sam pripravljen, obesiti svojo kariero na klin ter si doma poiskati tako službo, ki bi me ne vodila vedno po svetu? Gotovo. Ampak ona ni hotela poslušati, kajti kariera ji je bila več kot tisti miren kotiček ob domačem ognjišču, o katerem sva sanjala, kadar sva bila skupaj—samo sanjala . . . Ali je torej čudno, da sem

naposled obupal in v obupu podlegel skušnjavi? . . ."

Ampak pomagali mi ti izgovori niso. Vest me je grizla naprej in naprej, ponoči in podnevi. Začel sem iskati pozabljenje v vinu, kvartah—kjer koli—pa sem priklical nad se zgolj nove očitke in moja duša je le še glasnejše ječala, tožila za izgubljenim.

Po hudem notranjem boju sem se naposled odločil, da ti pošteno povem, kaj se je zgodilo. Vem, da me boš zdaj zasovražila, kakor vsaka ženska zasovraži moškega, ki ji priseže zvestobo, potem se pa speča z drugo; vem, da me zdaj ne boš več marala. Vendar se rajši pošteno izpovem, kakor da bi ti prikrival, da bi pozneje ležala med nama nevidna temna senca moje nezvestobe, visela nad najino srečo kakor Damoklejev meč. Vsaj v tem pogledu hoče ostati pošten s teboj in s samim seboj.

Še nekaj drugega. Kakor v zasmeh sem dobil danes obvestilo, da sem dobil stalno namestitev v domačem mestu. Zdaj, ko je več ne potrebujem; zdaj, ko bi mi bila le breme; zdaj, ko mi je cesta bolj potrebna kakor kdaj poprej v življenju! Človek bi se zakrohotal, da bi ga bilo konec od krohota!

Ampak ogledalo, ki nama je kazalo tako lepo sliko sreče, je razbito na koščke in nobena tožba in noben kes ga več ne spravi skupaj . . . Ogledalo je razbito, ostane razbito!

In zdaj? Tebe sem izgubil—lahkomiselno zapravlil!—in misel na vrnitev domov mi je bolj zoprna kot mi je kdaj bila misel na smrt. Prosil bom, da me pustijo na cesti. Morda mi prinese vsaj delno pozabo . . .

Marta, če bi zdajle sijalo sto sonc in bi bil svet ves v cvetju, bi jaz ne mogel vriskati. Prvič v življenju sem prirodi hvaležen za siv deževen dan, ki ga je sama bridkost; za dan, ki mi je podoben kakor dvojček dvojčku.

Ali preostaja še kaj drugega, kakor da zapišem poslednji—zbogom?

Zelo rad sem te imel.

Tone.

Moj ljubi veliki otrok!

Ne zameri mi, da te tako kličem. Toda moški ste v resnici kakor otroci: porcelanasta igrača pade na tla in se razbije, otrok pa v jok, kakor bi se podiral svet . . .

Ne mislim reči, da me tvoja izpoved ni zbolela; vsako žensko zaboli, kadar ji druga

vzame njenega ljubega, čeprav samo za nekaj trenutkov, kajti nobena ga ne želi deliti z drugimi. Ampak tudi užaljena ljubezen ne sme popolnoma zavreči razuma; treba je pazno pretehtati vse okoliščine in dognati, ali ni morda krivda na obeh straneh, ne le na eni. In jaz moram priznati, da sem tudi jaz kriva. Zato ne bova govorila več o tem.

Pa še z druge strani sem pogledala na stvar. "Mar mi je bil v resnici nezvest?" sem se vprašala. "Toda nezvesti moški ne pišejo takih pisem, ne delajo takih izpovedi!" sem si odgovorila. "On mi sploh ni bil nikdar nezvest. Tisti dogodek? Saj ni objemal druge—kaj še!—temveč mene, čeprav je telo pripadalo drugi; in mene je poljuboval . . . ! Da, mene!"

Tisti hip je moja bolečina splahnela, ost razočaranja je otopela in moje srce je spet radostno zavriskalo. Potem sem pa zahrepnela po tebi bolj kot kdaj poprej. Kar bala sem se, da bi me to hrepenenje razneslo na atome. Ah, moj ljubi!—

Ne, dragi, nič več ne boš nadlegoval vsega "starega!" Lepo pozabi na to. Jaz sem vse natančno premislila in prišla do spoznanja, da si mi ti dražji od mojih ambicij in da so na svetu lepše stvari kot je na primer poklic knjižničarke. Zlasti ena stvar . . .

Ljubi, nagni se k meni, da ti zašepetam na uho! Tako . . . Veš kaj? Ali bi ne bilo lepo, ako bi se iz najine ljubezni porodil otrok, lep in dober kakor najina ljubezen? . . . Moj ljubi!

(Sinoči sem bila v sanjah mati . . . In ti

si mi prinesel velik šopek rdečih rož, mi jih položil v naročje in me prisrčno poljubil, potem pa se sklonil nad dete—najino dete!—ter ga božal s pogledom, ki ga je bila sama nežnost in radost . . . Zakaj se mi ni že zdavnaj sanjalo kaj takega? . . .)

Ko to pišem, so moje omare in kovčegi odprti, moje stvari pa razmetane vseskrižem po sobi . . . Od same sreče nisem vedela, kaj delam . . . Toda zdaj sem mirna in jutri bo moja prtljaga pripravljena. Po jutrišnjem bom že doma, kjer te bom čakala.

Moj ljubi, ne pusti me predolgo čakati, kajti zdaj sem jaz nestrpna . . .

Tvoja Marta.

Mr. John Johnson,
poslovodja,
Daily Press Publishing Co.,
New York City
Dragi gospod Johnson!

Sporočite našemu glavnemu uradu, da bom z največjim veseljem nastopil svojo novo službo v Seattlu, Wash., čim uredim svoje tukajšnje zadeve. Obenem sprejmite od mene izraz najgloblje hvaležnosti za Vaše ljubeznivo posredovanje, kateremu se imam nedvomno zahvaliti za svojo novo službo. Ne morete si misliti, kako ste me s tem osrečili! Verjemite mi, da Vas bom ohranil v spominu kot najboljšega očetovskega prijatelja.

Iz Albanyja, N. Y., kamor ste me poslali minuli teden, bom v nekaj dneh odpotoval naravnost domov.

Vaš hvaležni Tone Kres.
(Konec.)

Iluzije o Nemčiji in Nemcih

FREDERICK H. CRAMER

(Profesor Cramer, ki je bil rojen in vzgojen v Nemčiji, je član zgodovinskega oddelka ameriškega kolegija Mount Holyoke. Njegovi članki so bili objavljeni že v različnih ameriških revijah. —X. Y.)

Mi pričakujemo, da bo Nemčija v današnji vojni poražena. Ampak celo potem, ko se to zgodi, ne bomo mogli biti brez skrbi, kajti strašila nas bo mora problema, kako preprečiti Nemčiji, da bi se ponovno oborožila in

pognala svet v tretjo svetovno vojno. Preden se bodo Amerikanci in njihovi zavezniki lotili reševanja tega problema, se bodo morali predvsem otresti vseh iluzij o Nemčiji. Dejstva o Nemčiji, ki jih je treba poznati, so številna, toda najvažnejši so sledeči fakti:

1. Če odštejemo Rusijo, je Nemčija največji narodnostni blok v dandanašnji Evropi, saj šteje osemdeset milijonov nemško govo-

rečih in (o tem se ne smemo motiti!) nemško mislečih ljudi.

2. Nemčija je poleg Velike Britanije, Japonske in Združenih držav ena izmed štirih največjih industrijskih dežel na svetu.

3. Nemčija nima nobenih demokratičnih tradicij, ne socijalnih in ne političnih.

4. Liberalci v Nemčiji so tako rekoč iztrebljeni.

Zapečarski zgodovinarji bodo ugovarjali, da še ni minulo pet in sedemdeset let, odkar je bila Nemčija narodnostno zedinjena. Rekli bodo: Zakaj ne bi oživel nekdanjih nemških držav, razdelili Prusije in oživeli poveljne Avstrije? ali pa razdelili Nemce med Poljake, Čehoslovake, Francoze, Belgijce in Holandce?

Zadnja sugestija je navadna blaznost. Če bi se uresničila, bi vzelo manj kot trideset let, da bi se Evropa spet znašla v vojni in kaosu. Morda bi se to ponovilo v desetih letih.

Prav tako, dasi ne tako očitno zgrešena je ideja razdelitve Nemčije na vrsto držav in držav, kakršne so obstojale pred Bismarckovim časom. Kajti zedinjenje Nemčije ni bilo Bismarckova zasluga, temveč posledica Francoske revolucije. Zedinjenje je postalo neizbežno dolgo pred Bismarckovim časom. Ko je stopil na pozorišče Bismarck, je bilo to gibanje za višku, ne v povojih. Nekdanje nemške samostojne države in države bi bile danes, po generacijah intenzivne centralizacije nemogoče in bi životarile le tako dolgo, dokler bi bila Nemčija pod tujo vojaško kontrolo.

Kaj naj torej napravimo z Nemčijo? Zapečarski zgodovinarji imajo še eno idejo. Kar je z Nemčijo narobe, modrujejo, je njena industrijska sila. Torej je treba reducirati Nemčijo na status poluagrarne dežele, da ne bo mogla voditi moderne vojne.

Jaz se čudim. Brez svojih industrij bi Nemčija ne mogla preživljati več kot petdeset milijonov izmed svojih osemdeset milijonov prebivalcev. Kaj pa naj napravimo z ostalimi tridesetimi milijoni? Ali naj ustanovimo zanje reliefni sistem, da bi jih preživljal? Ali naj jih naselimo kje izven Evrope in napravimo iz njih brezupno zagrenjene izgnance?

Nikakor ne.

Kar je narobe z Nemčijo, ni njen industrijski sistem niti njegov obseg, temveč miš-

ljenje onih, ki ga kontrolirajo. Uspehi, s katerimi se je ponašala nemška industrija na polju mirovnega udejstvovanja, niso bili prekletstvo, temveč blagoslov za človeštvo. Kar je treba uničiti, je agresivni militaristični duh nemških vladajočih slojev. Tega pa se ne bo nikdar doseglo s podiranjem nemških tovarn.

V teh časih se mnogo govori o možnosti izvedbe državnega udara od strani ljube stare nemške armade, ki se vedno tako hrabro, dasi nekam brezuspešno bojuje in dobiva vse bitke, razen zadnje. Mar ni možno, da bi se generali te armade dvignili proti nacijski tolpi, katero sovražijo in zaničujejo? In ali bi potem ne prišli na površje "žentlemani," s katerimi bi se bilo mogoče pobotati in skleniti mir?

To je zgolj nadaljnja iluzija o Nemčiji. Mehkosrčni sanjači, ki se vdajajo takim sanjam, naj pomislijo, da je ustvarjen nemški orjak iz trše robe. Ti ljudje naj si priključijo v spomin dejstvo, da je bil Hitler prvotno agitator za armado, ki ga je za to delo tudi plačala. Nemški generali in pod njihovim vplivom možje kot Thyssen in Borsig so dali polno oporo Hitlerju šele potem, ko so se nesporno prepričali o njegovem magičnem vplivu na nemške volilce. In ta junkerska klika je bila tista sila, ki je leta 1933 pregovorila starega Hindenburga, da je izročil vladno Hitlerju.

Če bi se kdaj nemški generali dvignili proti Hitlerju, tedaj bodite prepričani, da se bo to zgodilo le tedaj, ko bo Hitler prenehal biti koristno orodje v njihovih rokah. Pomnite, da so ti ljudje vladali Nemčiji, odkar je postala enotna država! Tako zvana revolucija iz leta 1918 ni mogla izpremeniti bistvenih potez nemške družbe. Novorojena republika na primer ni upokojila niti enega nemškega sodnika, niti enega reakcionarnega učitelja, niti enega junkerskega profesorja—dasi so jo baš ti ljudje od vsega začetka na vso moč strupeno napadali!

Bila bi največja norost, pričakovati kaj dobrega od kake nemške vlade, ki bi jo kontrolirali nemški generali in njihovi oprode.

Če zavržemo najstarejši način vzpostavljanja trajnega miru—iztrebitev—, tedaj nam preostane samo ena pot, po kateri moremo doseči resničen mir z Nemčijo: treba ji bo vbrizgniti v žile in srce demokratično mišljenje ter jo naučiti živeti na demokratičen način.

Pređen pa se bomo mogli lotiti te naloge, se bomo morali otresti zmotnega naziranja, da eksistira pod ledenim oklepom nacizma neka demokratična Nemčija, ki samo še čaka pri-

ložnosti, da se osvobodi. Kajti taka demokratična Nemčija nikjer ne obstoja. Tudi ni nikdar obstojala. Tako Nemčijo bo moral zapadni svet šele ustvariti.

Več kritike!

MILAN MEDVEŠEK

AMERIŠKI SLOVENCİ potrebujemo več kritike in samokritike! Bolj določno povedano, potrebujemo več objektivne in konstruktivne kritike in manj subjektivne in destruktivne. Kritičnega presojanja nam manjka povsod: v naši skromni literaturi in v dramatiki, pri naših gospodarskih in podpornih organizacijah in prav tako pri kulturnih in prosvetnih ustanovah.

Kritika—zdrava in poštena kritika—nam je tako potrebna kot zrak in voda! Objekt kritike more biti v prvi vrsti korigiranje naših napak, zato brez nje ne more biti tistega napredka v našem prizadevanju na tem ali onem polju, ko bi ga radi dosegli. Iz tega sledi, da ne smemo odklanjati poštene kritike, kar se čestokrat zgodi, temveč baš nasprotno: tako kritiko moramo z razumevanjem pozdraviti!

Ne rečem, da nismo ameriški Slovenci ustvarili marsikaj lepega, marsikatero vrednoto, katera ima toliko večjo veljavo, ker so ustvaritelji po večini preprosti delavci, toda vse te vrednote bi bile tem večje, zlasti na kulturnem in prosvetnem polju, ako bi šle skozi bolj trdo in objektivno kritično presojo in oceno.

Vzemimo za primer naše odre oziroma dramatiko. Samo v Clevelandu je bil vprizorjenih v teku zadnjih 40 let najbrže kot pet sto iger. Res lepo število, za naseljniške razmere ogromno število, a za one, ki so zraven sodelovali na ta ali oni način, pa predstavlja omejena številka veliko truda in požrtvovanja. Toda vprašanje je, koliko izmed teh predstav je bilo resnično dobro uprizorjenih? Koliko jih je doseglo tisto višino v kvaliteti kot bi jo lahko, če bi vmes posredoval inteligenten, objektivni kritik in pokazal na nedostatke, kateri bi se lahko odpravili z malo več pažnje in dobre volje?

Naša dramatika ni šla še nikoli skozi mlin dobrega in pravilnega ocenjevanja. In

baš radi tega ni dosegla tiste višine kot bi jo lahko. Da, mi imamo nekaj kritikov naše dramatike, toda način kako podajajo svoje kritike, je nemalokrat prej škodljiv kot koristen. In sicer zato, ker v največjih slučajih pišejo kritiko z namenom, da pohvalijo svoje prijatelje ali društvo, medtem ko neopravičeno grajajo svoje neprijatelje. In tako se čisto zgodi, da dobimo od takega kritika popolnoma napačno sliko o predstavi, ako je nismo sami videli.

Pretirana hvala katere koli stvari je prav tako škodljiva kot pretirana graja. Toda naša kritika je največkrat v prvem ali drugem ekstremu. Kritiki, ki vsako stvar spremene v zlato, so prav tako slabi kot oni, ki vidijo v vsaki stvari le črno in negativno.

Negativni rezultati pomanjkljive in pristanske kritike so očitni, kdor jih hoče videti, ne samo v dramatiki, temveč tudi drugje.

Med nami imamo veliko število časopisov. Nekateri so dobro urejevani, nekateri prilično dobro, nekaj pa prav slabo. Neki slovenski dnevnik izhaja že skoro četrto stoletje. Urejuje ga samo en urednik. Rezultat tega je, da časopis ne dela ravno prevelike časti slovenskemu žurnalizmu, dasiravno je urednik iz tehničnega stališča dober urednik. Toda ker ne zmore vsega dela sam, mu čestokrat v silo pomagajo osebe, ki pišejo slovenske samostalnike in pridevnike z veliko začetnico, zamenjajo konstrukcijo slovenskega stavka z angleško, dopisi pa včasih kar nekorrigirani "uidejo" v tisk. Da gradivo ni najboljšo, je popolnoma razumljivo. Ako bi bilo med naročniki dovolj kritičnega duha, bi prej ali slej vodstvo prisili, da izdaja bolj podučljiv in zanimiv časopis, ali bi pa moralo prenehati z njim, če ne smatra, da je naloga časopisa izobraževati svoje naročnike.

Tudi v naši literaturi potrebujemo kritike. Med nami imamo nekaj talentiranih pisa-

teljev, toda nikogar ni, ki bi objektivno ocenil njih dela in pokazal na njihove eventualne napake. Za primeru vzemimo nekega zelo plodovitega pisatelja, ki je v zadnjih 15 letih veliko doprinesel na polju naše skromne literature v tujini. Toda mož ima eno veliko napako. V svojih delih skoro dosledno opisuje svoje bolečine in neprijetnosti, medtem ko bolečin sočloveka skoro ne opazi in ne sveta izven njega. To škoduje njegovim spisom. Resen in zmožen kritik bi moral pisatelja opozoriti na to.

Resnega in objektivnega ocenjevalca potrebujemo tudi za naše koncertne in glasbene priredbe. Te so vse prevečkrat površno podane. Njih kvaliteta je od leta do leta na isti stopnji, kar ne znači napredka.

Kritike se ne sme smatrati kot žalitev ali kot nekaj osebnega, temveč kot težnjo za zboljš-

šanjem našega dela na tem ali onem polju in da naše organizacije, ustanove in društva dosežejo tisto stopnjo, ki jim pripada.

Med nami imamo nekaj dobrih pisateljev, žurnalistov, pevcev, igralcev itd. Vsi ti to morali posveti veliko časa in truda, preden so se izučili v svojem poklicu oziroma umetnosti. Čas je že, da bi se kdo zavzel za kritiko, ki je prav tako svoje vrste umetnost kot slikanje, pisateljevanje, igranje, petje ali kaj podobnega.

Priporočljivo je, da bi prinašali kritike v Cankarjevem glasniku vsaj o naših igratih, koncertih in o literarnih delih. Med nami je brez dvoma nekaj oseb, ki imajo smisel in dar za objektivno kritično ocenjevanje, zato bi se morale resno posvetiti tej umetnosti, kakatero smo na veliko škodo nas vseh vse preveč zanemarili.

Japonski značaj

MED EVROPSKIMI, prav tako kakor med ameriškimi narodi so razlike—v jeziku, v šegah, v nošah, včasih v temperamentu itd., vendar pa niso osnovne in ne onemogočajo medsebojnega razumevanja. Naši ljudje, ki so hodili na delo v avstrijske kraje, v Nemčijo, v Francijo, so se brez težav privadili in čim so premagali jezikovne zapreke, so lahko našli tovariše in celo prijatelje vsaj vsak v svojem sloju. Japonci pa so zapadnim ljudem tako tuji, kakor da ni med eno in drugo deželo le nekaj zemlje in morja, ampak da živijo na različnih planetih. Tega globokega nerazumevanja ne povzročajo le plemenske razlike, barva polti in oblika oči, ampak zdi se, da tiči v možganih, da misli enih enostavno ne morejo slediti mislim drugih. Če se seznanite z Japoncem in govorite o čem drugem kot o vremenu, ne bo trajalo dolgo, da vam bo povedal: Vi nas ne razumete.

Nam se včasih zdi, da se moti, kadar nam razlaga, da so vsi Japonci ena družina in mikado oče vseh. Saj so v starih časih tudi pri nas peli, da je Franc Jožef naš oče, toda niti najbolj zagriženi avstrijak ni jemal tega dobesedno. Japoncu pa to ni le poetična figura, ampak naučili so ga, da je cesar res gla-

var družine, katere člani so vsi in da je vrhu tega—bog; da mu gre to lože v glavo, so mu še rekli, da je tudi on, če že ne bog, pa vsaj kakor vsi Japonci božanskega porekla. Nemcem so še le naciji dopovedali, da so vzvišeni nad vsemi drugimi narodi in "poklicani," da vladajo nad njimi; Japoncem je bilo to že v davni sulerirano in odkar so leta 1156 militaristi s posrečenim pučem prišli na krmilo, se je ta nauk tako utrdil kakor da je čustvo superiornosti mikadovim sinovom prirojeno in neločljivo od njihovega značaja. To je tisto, česar zapadni človek ne razume in česar mu nobeno razlaganje ne pojasni. Vsi, ki so dlje živeli na Japonskem se strinjajo v tem, da je ta vera Japoncem prešla v kri in naredila iz njih fanatike, pripravljene, da store vse, kar se jim ukaže v mikadovem imenu in se žrtvujejo brez pomisleka, če se to zahteva od njih.

Da se Japonci v tem smislu obnašajo, potrjuje vse, kar se sedaj godi. Vendar pa je opravičen dvom o trditvi, da je tak japonski značaj po naravi, kar bi pomenilo, da je neizpremenljiv. Večina Japoncev, ki so prišli v mladih letih v Ameriko, se je prilagodila tukajšnjemu načinu življenja, njihovi otroci se pa od drugih Amerikancev ne razlikujejo v

ničemer kot po koži in če bi jih odpeljali na Japonsko, bi jim tam bilo vse tuje kakor belo-kožcu. V tem slučaju je torej jasno, da ima okolica velik in v nekaterih smereh celo odločilen vpliv na razvoj značaja. Če se izpremene socialne in gospodarske razmere za Japonsko, kar ima za posledico tudi izpremenjeno vzgojo, postanejo tudi Japonci nam "razumljivi."

Sedanje razmere so pač iz njih naredile to, kar so—večinoma velike reveže. Razdelitev narodnega bogastva je v vseh kapitalističnih deželah neenaka in povsod se najdejo velike krivice. Menda pa ni kraja na svetu, kjer bi bila nasprotja tako ogromna in siromaštvo tako splošno in pretresljivo kakor v deželi vzhajajočega sonca. Polovica vsega japonskega bogastva je v rokah šestih družin, med katerimi je "najodličnejša" rodbina Micuj. Ko se je dežela začela modernizirati po zapadnem vzoru in je prišla tja industrija in z njo kapitalizem, je peščica izvoljencev spoznala pomen novega časa in kovala železo preden so se drugi zavedli. Tako so prišli v njih roke rudniki, banke, ladjedelnice in plovba, železnice, kar je velikih tovarn, ribolov, sploh vse, kar nosi dobiček. Ti milijonarji pač ne živijo tako kakor ameriški; njih okus je drugačen. Ne zabavajo jih jahte, v njihovih garažah ni najti po dvanajst avtov in palač je prav malo v deželi. Zapravljajo pa na svoj način, ki se Evropejcem in Amerikancem pogostoma zdi smešen, japonske stradajoče mase pa začinja izživati.

Več kot polovica japonskega prebivalstva živi na deželi; težko je reči, da živi od kmetijstva, kajti povprečna kmetija meri dva akra, dva in pol, tri, če je že velika. In zemlja ni nič kaj rodovitna. Otoki so vulkanični in naš Kraševac bo približno najbolje razumel, kako se na takem "gruntu" dela in koliko se more pridelati. Riž je japonska "narodna" jed, pa ne zato, ker gre japonskemu kmetu ali delavcu bolje v tek kot vsaka druga hrana, ampak zato, ker si ne more privoščiti skoraj nič drugega kot to in včasih kakšno ribo ali morski plevel. Najslabše je na severu, kjer je zemlja najmanj rodovitna; stradanje je tam na dnevnem redu. Ljudje živijo tam v kočah iz blata, si ne morejo dovoliti niti tiste beraške udobnosti, katere so drugod deležni in zdravstvene raz-

mere so tako žalostne, da človek, če oboli, nima nobenega upanja v okrevanje.

Japonski kmet je skoraj vedno toliko dolžan, da se le malo kdo more izkupati iz dolga. Riž, ki ga pridelava, mora prodajati za ceno, določeno od vlade in ta je vedno nizka. Orodje in gnojila pa mora kupovati za ceno, ki je v njegovih razmerah zelo visoka. Davki so, zlasti odkar je vojna s Kitajsko sila visoki. Ta silna revščina je največ kriva, da se je ohranil sistem prodajanja deklet.

Kljub glasnemu bahanju z napredkom je socialno življenje v glavnem ostalo tako kakršno je bilo v fevdalni dobi. Položaj žene se ni, odkar je Japonska odprla svoje meje v nobenem oziru zboljšal. Pravic nima žena tako rekoč nobenih. Dokler je dekle, velja le očetova beseda; kadar se oženi, je moževa služkinja. Na ulici ne more korakati z njim vzpored, temveč mora hoditi nekoliko korakov za njim. Če ste povabljeni v japonsko hišo na južino, vam bo stregla, jedla pa ne bo z vami, temveč sama v kuhinji, kadar opravi vse posle. Moža ji izberejo starši s posredovanjem mešetarja, sama nima pri tem nobene besede. Japonski jezik ima sicer izraz za ljubezen, toda v praktičnem življenju nima pomena. Navadno deklet niti ne vidi ženina pred poroko in potem, ko se omoži, ima njeno življenje edini smisel v tem, da streže svojemu možu in mu rodi sinove. Če se pred poroko oglasi njeno srce in se ne zgodi čudež, da ji starši izberejo prav tistega fanta za moža, v katerega se je—seveda brez očetovega znanja zaljubila—je edini izhod skok v ognjenik Mihara, ki pogoltne skoraj vsak dan po dva, tri take nesrečne pare.

Le s takimi nazori o ženski podrejenosti je mogoče, da ne šteje deklet nič več kakor ovca ali krava in se često tudi tako prodaja. Še najmilejša ji je usoda, če postane gejša. O tem so po zapadu razširjeni razni napačni pojmi. Gejša je približno to, kar so tukaj "hostesses" v plesiščih, nočnih klubih in podobnih podjetjih. Njen poklic nikakor ni nečasten. Kjer imajo zelo slabe dohodke, se ta ali ona bavi tudi s prostitucijo, ampak to ni v zvezi z njenim poklicem. Če zna peti in se vesti prikupljivo, pride lahko v lokal, kamor zahajajo bolj premožni gostje in tedaj se ji gmotno bolje godi kakor večini njenih sester. Časi na Japonskem so več kot resni; tragični so in kdor more,

skuša pozabiti na krutost življenja in išče zabave. Gejšini dohodki so se vsled tega znatno povečali in nekatere si prihranijo lepe svote za tista leta, ko mine njih privlačnost.

Toda taka sreča zadene le majhno število. Kdo pa kupuje druga dekleta? Kam jih vodijo agenti, ki neprenehoma stikajo za njimi? Prodajajo se tovarnam in hišam, ki se tukaj označujejo z rdečo lučjo. Ta kupčija je tako vsakdanja, da poprečen Japonec ne bi razumel tujca, ki bi se ji čudil. In bil bi užaljen, če bi kdo imenoval ta sistem suženjski.

Tako prodano dekle mora najprej delati, da se z njenim zaslužkom odplača kupnina. Kako dolgo to traja, si je lahko misliti, če se ve, da znaša plača v svilarni približno dvajset centov na dan. V nekaterih tovarnah so mezde še nižje, le malo kje more zaslužiti par centov več.

V industriji so najslabše razmere v tovarnah, kjer izdelujejo predmete za izvoz. Včasih so bile tukajšnje trgovine po grošu preplavljene z vsakovrstno japonsko robo—robci, krožniki, skodelice, igrače, božične lučce itd.; po drugih trgovinah so imeli japonske dežnike, očala, namiznino, kolesa, vse za cene, s katerimi ne more nobeno ameriško ali evropsko podjetje tekmovati. Te cene pa so bile mogoče le zato, ker so japonski delavci—in delavske—dobivali baš toliko, da so si mogli dovoliti skodelico slabega riža in toliko prostora za spanje, da se niso mogli obrniti, ne da bi dregnili soseda.

Le malo bolje se bodi pisarniškim delavcem—našim "belosrajčnikom." V Tokiju osemdeset odstotkov pisarjev, tajnikov, knjigovodij in drugih uradnikov ne zasluži več kot šestnajst dolarjev na teden, žene pa še manj. Dela se po deset do enajst ur na dan, šest dni na teden. Pisarne so zatohle, tesne in tako natlačene, da imajo pisarji komaj dovolj prostora za svoje komolce. V primeri z njimi je izučen delavec, če je njegova stroka važna za vojaške potrebščine in če jo mojstrsko obvlada pravi bogataš, kajti če pride na pravo mesto, utegne zaslužiti do 450 jenov (približno 150 dolarjev) na mesec. Število teh izbranih pa je kajpada v primeri z maso delavstva malenkostno.

Življenje na Japonskem je sploh tako suhoparno, da se mu Amerikanec ali Evropejec

ne more privaditi. Že stanovanja so našemu okusu zoprna. V operah, ki se bavijo z japonskim življenjem, je seveda veliko romantike in na odru se vidi hišica, v kateri stanuje "Madame Butterfly" kaj mična in "cozy." V resničnem življenju ni nobene romantike. Hiša, navadno iz papirja, je pusta. Pohišstvo je sploh neznanost. Zaman bi iskali stol, zofo, posteljo. Tla so pogrnjena s kakšno slamnato preprogo, ki služi ponoči za spanje, čez dan pa za sedenje. Namesto blazine imajo lesene priprave, tako izrezane, da se vrat lahko položi v izdolbino in se frizura ne pokvari. Kadar je taka hiša nova, je lična za oko. Toda dolgo ne more ostati nova in kadar se začno stene trgati in streha trohneti, je žalosten ne le pogled, ampak še bolj bivanje v tem brlogu. Takih na pol razpadlih koč pa so delavski okraji po vsej deželi polni in vse, kar je vlada doslej storila za odpravo teh "slumov" je le pesek v oči. Denarja je treba za topove, za strojnice, letala, ladje, uniforme itd., vse drugo pa mora čakati do zmage, katero obljubujejo militaristi narodu že deset let, odkar so zečeli z osvojevanjem sveta v Mandžuriji.

Vera v to zmago pa je začela celo med Japonci pešati, ko leta in leta ni bilo nobenega znamenja, ki bi potrdilo obljubo vojnih gospodarjev. Sedaj se zdi, da se je zopet nekoliko utrdila, ker so prišle v deželo nekatere vesti o japonskih uspehih. Nekatere so bile resnične; zavratni napad na Havaj sredi nedovršenih pogajanj je bil "uspešen," ker je bil nepričakovan, dasi je moral biti sklenjen in pripravljen že takrat, ko je prišel poseben odposlanec za pogajanja v Washington. To je jasno, ker je matica bombnikov morala prepluti veliko daljavo, da se je izognila vsakemu opazovanju. O zavratnosti so sicer japonska poročila molčala, ampak rezultat tolovajstva je dal priliko za zmagoslavje po vsej deželi in "Črni zmaj" je skrbel, da so vesti naredile primeren vtis na prebivalstvo. Sledilo je nekoliko drugih "uspehov," na Filipinih, na malajskem polotoku, na Borneu. Te "zmage," dosežene z ogromnim naporom proti šibkim silam zavezniških brambovcev so spravile tisto obljubljeno končno veliko zmago zopet bliže na obzorje in ugled militaristične gospode se je zopet dvignil. Radijski razglaševalci govore ponosno kakor že dolgo ne, listi imajo debele naslove in triumfiranje ne pozna presledka.

Kako dolgo bo to vzdržavalo japonsko moralo, je drugo vprašanje. Seveda se to, kar so Japonci doslej dosegli, ne sme podcenjevati. Če bi bili napadi na filipinske otoke, na Hong Kong, na vzhodno indijsko otočje odbiti, če ne bi bilo nekoliko zavezniških ladij potopljenih bi bil položaj za združene armade sijajen. Toda mnogo je bilo izgubljenega in preden se more uprizoriti sistematična ofenziva, bo treba vse to zopet osvojiti. Vendar pa so vse to le epizode, ki ne odločajo in konsolidiranje vseh zavezniških sil v eni enoti, pod skupnim vodstvom je prvi pomembni korak, ki prepreči Japoncem taktiko nacijev v Evropi, kjer ni bilo o skupnosti govora, temveč je vsaka dežela čakala, da je prišla vrsta nanjo. Nihče ne more povedati, kako dolgo bo trajalo, preden se zavezniki dovolj ojačajo za udarec, toda kadar pride, bodo japonski militaristi imeli najtežjo nalogo, če bodo hoteli ohraniti japonski "značaj" in vprašanje je, ali bo tedaj "Črni zmaj" dovolj močan, da prepreči skranje japonske morale in maščevanje predolgo zapeljevanega ljudstva.

Mogotci v Tokiju so si sicer do sedanje kampanje obljubovali velikanske reči. Poleg strateške važnosti imajo napadeni kraji tudi velik gospodarski pomen. Filipinski in vzhodno indijski otoki imajo prirodna bogastva, katerih ni na Japonskem. Kakor so naciji računali, kaj vse bodo pripeljali iz Ukrajine, s Krima in Kavkaza, tako so se japonskim fašistom sline cedile po železu, gumiju, olju, cinu itd. Toda kakor se je Hitler urezal v Rusiji, tako so menda tudi Japonci delali račun brez krčmarja.

Japonska se je res industrijalizirala, toda številke o produkciji, o uvozu in izvozu ne povedo vsega in ne dajejo prave slike. Le malo industrije je centralizirane kakor v Zedinjenih državah, v Angliji, v Nemčiji, Franciji ali v sovjetski zvezi. Celo njeni zavezniki Nemci sodijo o tem zelo pesimistično. Leta 1938, eno leto pred izbruhom vojne, ko pa je Japonska že bila članica "protikomunistične zveze" je glavno nemško glasilo za vojno gospodarstvo pisalo: "V slučaju vojne s kakšno industrijsko silo ali z njih več ni sedanja japonska produkcijska sila zadostna za zadovoljitev njenih potreb, zlasti kar se tiče železa in jekla, ki je povrh tega še odvisna od tujih surovin."

A gospodarski list "Der Deutsche Volkswirt" je pisal :

"2,369,277 delavcev je zaposlenih v 85,174 tovarnah, ki zaposlujejo najmanj po pet delavcev—to se pravi, da pride poprečno po 27 delavcev na eno tovarno. Z ozirom na dejstvo, da je bilo leta 1914 poprečno po 29 delavcev zaposlenih v 31,717 podjetjih, postaja presetljivo jasno, da je Japonska kljub dokaj razširjeni produkcijski mašineriji ohranila prvotno organizacijo produkcije v majhnih, celo v malenkostnih enotah. Zaostalost japonske inženirske industrije in skrajno tesna podlaga železne in jeklene produkcije, kljub vsem naporom vlade, da bi razvila težko industrijo, predstavljata dve glavni japonski slabosti."

V teh razmerah bi bila tudi dejanska pridobitev vseh prirodnih bogastev zelo dvomljiva, dokler nima Japonska tako organizirane industrije, da bi mogla porabiti surovine. Japonski industrijalci so imeli v tem oziru že izkušnje, toda militaristi se ne ozirajo na to. Mandžurija je že deset let pod japonskim jarmom, gospodarski dobiček pa je malenkosten, skoraj bi se lahko reklo, ničeven, kajti da so mogli dobiti nekaj železa in premoga iz Mandžurije, so morali eksportirati tja mnogo več izdelanega blaga, katerega so doma imeli komaj dovolj in so s tem v deželi ustvarili pomanjkanje, ne glede na to, da so kapitalne investicije znašale veliko več kot vrednost pridobljenih surovin. Na Kitajskem, kjer so iz osvojenih okrajev pričakovali ogromna bogastva, pa je bil rezultat še mnogo bolj neugoden. Edino leta 1938 so od tam pripeljali veliko množino bombaža—191 milijonov funtov—katerega so kratko malo pobrali iz skladišč. Toda prihodnje leto so ga dobili komaj osem in pol milijonov funtov, za 45 milijonov manj kot v mirnih časih, kajti ko so kitajski kmetje spoznali, kaj se godi, so enostavno nehali gojiti bombaž.

Kar so doživeli tam, bi najbrže doživeli tudi v Malaji, na filipinskih in na holandskih otokih, zlasti odkar je Rusija pokazala, v kakšen obupen položaj se lahko spravi zmagovalec, če mu premagani ne pusti tega, po kar je prišel.

Kako dolgo se bo vojna sreča pajdašila z Japonci, je sploh še negotovo. Res je, da so vsi prizadeti, sedaj zavezniki dolgo čakali,

menda predolgo, toda to je sedaj pri kraju in rokavi so zavihani. Morda spravijo Japonci še tu in tam kaj v svojo malho, morda pa se jim raztrga prej kot mislijo. In kadar bo treba nazadovati, kadar ne bodo njihovi bombniki imeli časa za polete nad Manilo in Singa-

pore ampak bo treba stražiti svojo obalo in gasiti požare na svojih domačih otokih, se lahko zgodi, da se razblinejo tudi specifično japonske tradicije in postane človeško čustvo in človeško mišljenje močnejše od japonskega. In tega ne bo več težko razumeti.

Jezikovni anarhisti

V PRVEM LETNIKU "Cankarjevega glasnika" sem objavil pod naslovom "Mojstri skaze ali jezikovni internacionalci?" članek, v katerem sem navedel nekaj titičnih primer, kako je naš preprosti človek v Ameriki pokvaril in izmaličil svoj materinski jezik v neko čudno narečje, ki ni ne slovenščina in ne angleščina, temveč mešanica, ki meji na jezikovno anarhijo. Pokazal sem, kako se pri nas "toka" namesto govori ali pomenkuje, "voka" namesto hodi ali sprehaja, "lajka" namesto ugaja ali ljubi in tako dalje in dalje. Tedaj so nekateri rojaki užaljeno protestirali, češ, tega bi ne smel objavljati. Vprašal sem jih, ali mislijo, da sem pretiraval ali celo lagal. "Nič takega," se je glasil odgovor; "saj res tako govorimo. Ampak v časopis to ne spada. Kaj bi se sami s seboj norce brili!" S tem so priznali, da so se šele potem zavedli, kakšna spaka je to naše narečje, ko so ga videli v tisku; sama ušesa jim tega niso mogla povedati.

To priznanje me je razveselilo. Kajti dokler se človek sramuje svojih napak, tako dolgo je vedno upanje, da se bo poboljšal. Tako sem tedaj sklenil, zbrati še več plevela z naše jezikovne njive ter ga objaviti. Če hočemo namreč človeka odvaditi slabih navad, ga moramo najprej prepričati, da so res slabe ter mu jih pristuditi. Res sem zbral še nekaj takih "cvetk," ampak preden sem jih utegnil urediti in poslati v objavo, sem jih nekam založil in pozabil nanje. Pred kratkim sem jih po naključju spet našel in ko sem rokopis pregledal, mi je tako ugajal, da sem ga sklenil porabiti. Primere, ki jih zdaj objavljam prav takšne, kakor sem jih zapisal tedaj, so namreč še vedno časovne, kajti ameriška "slovenščina" se v zadnjih štirih letih ni nič izboljšala, dočim se poslabšati že skoro ni več mogla. Zdaj pa prisluhnite!

Selitev

"Mary, ju do nou kolk trubelna ima človek z mufengo. Posebno če ima kice. Tamle na Hundrtfori je bil prazen najš dablhaus, kot nalašč za nas: pet rumov, v kičn sem se prec zaljubila, lep jard, štrikara pred nosom in šapa tako bliz, da bi Žov izi kar vokov na delo. Maj, sem rekla Žovu, kar sem bomo mufali, jaz ta haus strašno lajkam. Okej, pravi Žov, ko sva haus ogledala z outsajda in skozi okna saj v oknu pravi, da je hausbas nekstdor, pa stopiva tja.

"Odprla nama je fet babnica, oblečena v umazan vošdres, šuhe je imela grdo pošvedrane, lasem se je pa poznalo, da že long tajm ni bila v bjutišap. Vel, pa sem ol dat prezrla ter ji povedala, po kaj sva prišla. Veri najš, je rekla babnica ter hotela vedeti, ali ima Žov džab. Šur, sem dejala, pa še najš džab in tudi stedi, saj je delal skoro ves deprešn. O, dont vori, sem jo zašurala, mi smo pošteni ljudje, rent pošteno plačamo do zadnjega penija. Takrat se mi pa kovt odpne in babnica me fani pogleda. Prec sem vedela, kaj jo moti: Žovu se je tako mudilo, da nisem utegnila čenčati dresa, pa sem kar kovt vrgla čez vošdres, ja, tudi šuhov nisem utegnila prečenčati in stakings so imeli nič koliko ranov. Ju nou, ko sem pa glih haus klinala, ko me je Žov odvlekel s seboj. No ja, pa sem malo zardela—saj veš, človek fani fila, ko mora stati pred tujimi ljudmi v takih capah—ter babnico zašurala: 'Never majnd, imam laci lepih dresov, stakings in šuhov doma, pa nisem utegnila prečenčati, ker se je Žovu mudilo.' So far so gud. Potem pa hoče vedeti, ali imamo kice. Šur, pet jih imamo, sem povedala, tri bojse in dve punči. Najstarejši bo fortin nekst žulaja. Ju šud si, kako dolg obraz je napravila babnica. 'O nating duing, je rekla, majhnih kicov pa ne maram v haus, vse spojlažo in zbrokajo!'

"V meni je zavrela kri. 'Gadem!' sem zaklela, 'kaj naj kice v leko zdumpam ali pa naj mufam na štrit, zato ker jih imam? In moji kici da bi razbili haus in delali škodo? Sana-mabič, mojih kicov pa že ne boš opravljala! V celem nejbrhodu ni bilo tako najs kicov kot so moji! In da veš, strašilo, zdaj bi sploh ne marala mufati v tvoj haus, če mi ga daš tudi for nating! Misliš, da imaš samo ti haus za zarentat? Manjka se jih, laci jih je, pa bolj najs kot je tvoj in tudi bolj najs pipl za gospodarje. Kom an, Žov, tukaj ni za nas!"

"Tako sem ji podkurila. Ampak, ko sva odhajala, sem vseeno filala sori, tako najs haus in kičn sem tako lajkala! In zdaj smo tu. Ni slab rent, šest rumov, velika kičn, najs bet-rum, velik seler in tudi etik je prostoren. In čip: 25 tolarjev. Kaj pa je to za singl haus? Malo več kot nating! Vejt, ti bom pokazala še jard! Ali ni res velik? In garač je tudi zraven. O, nisem slabo zadela. Ampak to ti rečem, mufenga je teribl!"

Na ulični

"Oo, halo ženi, si bila tudi davntovn? Pa koliko baks si naložila! Pa na štritikari se voziš, ko imaš vendar najs karo!"

"Halo, Eni! Uf, vroče postaja. Šur imam karo, pa se je ta škrep nekaj polomil in sem morala vzeti štritikaro. O ja, baks pa dosti. Sem bila v May kompani, pri Sterns in v hef dozn drugih štorov. Ju nou, kako je. Spring-dres sem si kupila, klobuček in šuhe pa nekaj andervera. In jutri je Žanov brdej, pa sem mu kupila srajco in par nektajs. In dresek za našo bejbi. Laci žanka. Kar osušili so me. Trideset tolarjev sem vzela s seboj, pa sem čisto brok. Komaj mi je ostal dajm za štritikaro. Kaj pa je tebe neslo v davntavn?"

"Oh, nov dajningrum set bo treba kupiti, pa sem šla pogledat v furničr štor, ali imajo kaj pripravnega. Pa nisem videla nič ekstra. Sam žank. No, in za krtns sem morala tudi pogledati, saj veš, springklining je v teku in treba bo laci novih stvari. Uh, ampak denar pa gre! Komaj toliko mi je ostalo, da bom še lahko šla v bjutišap po prmanent, in za gro-ceri . . . Peda bo pa šele čez tri dni. — Ja, saj sem že skoro doma! Še en štap, pa grem dol. Pa gudbaj, ženi. In ne pozabi pri nas zaštapati, kadar boš pesala."

Pri groceristu

"Gud morning mises Džens (Janc), kaj bo dobrega?"

"Oh, funt porkčapsa mi boš dal, v slajsih, en lof kruha, keno mleka, helf dozn orendžs bom tudi morala dobiti, kofibaksa je menda tudi prazna . . . ja, kaj pa jajca, so freš? No, jih pa daj en dozn. In nekaj keksov bo tudi treba. Praviš, da imaš gud hem? Ne danes, mebi tumoro. Ja, dacol. Pa ček mi čenčaj, da mi ne bo treba hoditi na bank. Šur, včeraj je bila peda. Oh, na badr sem pa čisto pozabila; daj mi ga no en funt. Tako. Orajt, zdaj pa gudbaj."

Pri brivcu

"Halo Majk! Najs dan, kajne? Kaj pa bo—herkat? Šur, fanta je treba sfiksati, da bo najs izgledal, ko bo šel na dejt. Sedavn, bom prec redi."

"Pa da mi ne boste katali las tu haj."

"Dont vori, te bom že sfiksou, da boš sam sebe vesel. Si poslušal včeraj na redio bejzbol gejme? Fajn so jih bitali Tajgre, ne res? Jaz sem ves krezi na bejzbol. Samo palitiks je zame še bolj interesting. Kaj praviš, bo Roosevelt še dobil čenč? Tale nu dil ni bil tako gud, pa tudi ne tako bed. Boljši enivej kot Hoovrova prosperiti. Vel, jaz bom voutov za Roosevelta. Ja, tudi soušlists so okej, bat vatahel, ko pa nobadi ne kera, da bi voutal zanje. O, Debs je bil gud fala in smart tudi, tu bed, da ni več živ. Kaj pa naš bank—ne bo nič z njim? O, tudi tebe so nafulali! Hm, nou, mene pa niso, jim nisem trustov, sem bil tu smart zanje. Si bil v nedeljo v hali? Škoda, ju dont nou, kako najs kravd je bil."

"Dem ju! — Tokaš pa tokaš, nazadnje bi mi pa kmalu katou uho proč! Zakaj nisi bolj kerful? Lep barber si!"

"Nating bed, Majk, ob majhen pimpl se je spotaknil rejzor, nič hudega. Dont vori, nič se ne bo poznalo. Lajkaš tanik na lase, vodo ali draj? Kaj pa misliš about John L. Lewis? Kolmajnarje je vinou na svoj sajd . . ."

* * *

"Dobro jutro!"

Zimsko jutro. Žena kliče moža:

"Hej, Žan, gedup, pa pojdi furnez pofiksati! Maj, kako je kold! Jaz sem vsa stif od mraza. Pa vodo za kofi pristavi. Če bi me laj-

kov, bi si tudi lonč sam sfiksals . . . Koman, klada! Harjap, da bo havz prej vorm!"

Mož vstaja in godrnja:

"Hm, izi for ju, ti lepo pod blakentom počakaš, da se ta ajsbaksa segreje, jaz moram pa navsezgodaj prezebat. Soč pipl! Pa še lonč naj si sam fiksam! Šur! Ali hočeš, da ti prinesem tudi kofi v posteljo? Sanamabesket! Kje je pa moj kovt? Nevermajnd, ga že vidim. Džizs, kakšen hedek imam! Ta kalifornija vajn je pa res od zlodja! O, šerap! Furnez bom že sfiksav, da bo okej, ampak s kofijam in lončam se pa že ne bom badrav. Vat for imam pa tebe? Koman, stara, gedup jursel tu!"

* * *

Tako se govori pri nas. Ampak ne mislite, da pričakujem, da bi ta le spis koga izpreobrnili. Če sem namreč kdaj pričakoval kaj takega, sem se že zdavnaj odpovedal takemu upanju. Saj ta kuga niti meni ni povsem prizanesla, dasi imam zelo natančen sluh za takšna jezikovna nesoglasja. To jezikovno pačenje se je

namreč pri nas tako zakoreninilo, da se človek včasih boji, da bi ga naši ljudje več ne razumeli, če bi govoril čisto, pravilno slovenščino ter ga celo obsodili, da se "pači" in da "ne zna več govoriti, kakor se spodobi za poštene ljudi" . . . Prijatelj Tone, ki ima zelo tenkočutna ušesa, me je zaradi tega zadnjič prijateljsko pokaral, rekoč:

"Ali se ti nič ne upira to jezikovno vanddalstvo? Ali te ne lomijo ušesni krči, ko poslušáš to jezikovno mrcvarjenje?"

Jaz sem se zasmel.

"Vacamere vit ju, Toni?" sem ga podražil. "Mar ti ne lajkaš po naše tokati? Potem si pa res oldfešnd. Ampak jaz pa lajkam to tokanje, ker je laci fan."

Prijatelj me je najprej debelo pogledal, kakor bi stala pred njim kaka predpotopna pošast, potem je pa resignirano vzdihnil in dejal:

"Moj up je šel po vodi . . .' Jaz se podam!"

I. J.

Četniki

POD RAZNIMI IMENI so četniki že stara ustanova na Balkanu. V časih, ko je turška oblast segala do Donave in Save, so "hajduki" hodili v gore in nadlegovali muslimanske gospodarje. Srbska narodna pesem je polna povesti o njihovih dejanjih in dasi je v njej resnica dokaj pomešana s plodovi domišljije, kar ni nič nenavadnega, kadar začne ustna predaja ustvarjati legende, je vendar gotovo, da so njihovi boji v veliki meri pripravili politično osvoboditev balkanskih narodov. V sedemdesetih letih minolega stoletja so se pojavili—zlasti v Bosni in Hercegovini—ustaši, ki so se najprej borili proti turški oblasti in pozneje proti avstro-ogrski okupacijski armadi. Slike njihovih voditeljev so bile zelo razširjene med Slovenci, a ko je Filipović pri Brodu prekoračil Savo, jih je Avstrija konfiscirala. Seveda nimajo sedanji Paveličevi rokovnjači, ki so si prilastili njihovo ime nič skupnega z njimi.

Ko so se vzhodne balkanske dežele s pomočjo Rusije otresle turške nadvlade, a so južni deli še ostali pod osmansko oblastjo, se

je ustanovila tajna organizacija, s "komitetem" (odborom) na čelu in njeni aktivni člani so bili "komitaši" ali "komitadži"; njihovi boji v hribih Stare Srbije in Macedonije so pripravili tla za uspešno balkansko vojno, ki je leta 1912 prisilila Turčijo, da se je odpovedala še ostalim slovanskim in grškim krajem in si pridržala le Carigrad, sedanji Istanbul s kosom Tracije. Na žalost so se potem zavezniki sprli zaradi razdelitve osvobojenih krajev in po tej vojni, ki se je končala s porazom Bolgarske so komitadži obrnili svoje puške proti Srbiji in Grčiji, včasih tudi proti Bolgarski.

Ko je lani bila jugoslovanska armada po kratkem odporu poražena, ker po zaslugi nacijem prijaznih vlad nikdar ni bila pripravljena za moderno vojno in v času nemškega napada niti ni bila vsa mobilizirana, je ves svet mislil, da je na Balkanu vse opravljeno, kajti poraz Grške je bil tedaj le vprašanje kratkega časa in ko je zaplapolala svastika v Atenah, se je zdelo, da so naciji v teh krajih rešeni vseh skrbi.

Tako se je zdelo. Ni pa trajalo dolgo in

začele so prihajati vesti o "četnikih." Med drugimi poročili smo čitali, da se jim je pridružila sestra pokojnega, dobro znanega ameriškega generala Mitchela in položila prisego, kakršna je bila v navadi pri komitaših, pri ustaših, pri vseh onih, ki so se v preteklosti borili na svojo pest. Bilo je romantično in zato je zunanje časopisje rado objavljalo, kar je zvedelo o stvari. Vendar ni pripisovalo temu gibanju posebne važnosti, kajti gestapovci imajo sicer tudi v drugih deželah sitnosti s puntarskimi elementi, ali nemška Gründlichkeit je znala še povsod napraviti red—vsaj toliko, da je preprečila vsak organiziran, resničen upor. Nagajali bodo ti četniki pač, prav tako kakor nagajajo nacijem Čehi že od monakovske tragedije, Poljaki od padca svoje države in vsi podjarmljeni narodi od Norveške dol do Francije in kakor oni bodo s tem delali okupacijskim oblastim preglavice, včasih hude preglavice, toda na potek vojne to, žal, ne bo vplivalo.

Le izjemoma je kak dopisnik, ki pozna Balkan bolj natančno, majal z glavo in dejal, da utegne to postati več kot nagajivost. To so bile bele vrane. Večina je argumentirala logično; če vsa jugoslovanska armada, o katere hrabrosti nihče ni dvomil, ni mogla vztrajati dlje kot teden dni, ne bo nekoliko gerilskih čet moglo opraviti nič resnega in njihova požrtvovalnost ne prinese nobenega drugega sadu kot poostreno okrutno maščevanje Nemcev.

Zmotili pa so se v tem slučaju skeptiki. Kar se godi v Jugoslaviji, ni draženje in zbadanje, temveč vojna, ki je prisilila Nemčijo, da vzdržuje v deželi nekoliko divizij, katere bi krvavo potrebovala, bodisi v Rusiji ali v Libiji, vojna, ki je važna že danes, v bodočnosti pa prav lahko postane ena odločilnih strateških iger vsega svetovnega konflikta. Četniki so izvršili napade na mesta, v katerih imajo Nemci garnizije; bile so se bitke, v katerih so bile angažirane cele brigade; v akciji so bila letala, težka artiljerija in tanki. Nad znatnim delom Jugoslavije Nemci sploh nimajo faktične oblasti, ker je zaseden od četnikov.

To niso puči, osamljeni slučaji upora ali sporadični izbruhi podtalnega dela; to je organizirana odprta vojna in uspehi četnikov so taki, da mora nemško poveljstvo prav resno računati z njimi. Nemci sami so to priznali,

ne z besedami, kajti takega priznanja ni pričakovati od nacijev, ki vedno le zmagujejo, tudi takrat, kadar beže, ampak priznali so to z dejanjem, ko so 6. oktobra prišli, da bi se s tedanjim polkovnikom Mihajlovičem pogajali za mir. Odkar so vdrli v Poljsko, se niso naciji nikdar tako ponižali, da bi bili barantali z rebeli. Če so to storili v Jugoslaviji, je v tem dokaz, da jim je trda predla in so morali odložiti svojo navadno ošabnost.

Kakor vsaka dežela ima tudi Jugoslavija nekoliko Quislingov. Prvi med njimi je kajpada general Nedić, ki predstavlja v Beogradu "srbsko vlado" pod nacijskim pokroviteljstvom, a vlada le v te msmislu, da izvršuje ukaze generala Schröderja ali Dankelmanna. Odlikuje se najbolj s tem, da neprenehoma stoka, kako "banditi" sušijo ceste in železnice, podirajo mostove in mu onemogočajo vzdrževanje reda. Primerjali so ga Petainu. Pa so se zmotili. Francoski maršal je pač usmiljenja vreden starček, ki je zapravljal vse spoštovanje svobodnih ljudi, ko je privolil na sodelovanje z "novim redom"; toda on vsaj veruje v Francijo, oziroma v njeno obnovo, kadar bo vojna končana. Takrat bodo po njegovem mnenju nemške trume zapustile okupirani del njegove domovine, japonske čete pa Indokino in Francija, dasi fašistična, bo zopet velika in slavna. To je seveda vse iluzorično in žalostno je, da se ves čas ni naučil, kako otročje je vsako zaupanje v nacijske obljube.

Milan Nedić pa je v vsakem oziru slabši od Petaina. Po nacijskih trditvah Jugoslavije ni več. In Nedić je to sprejel kot dejstvo. Še več: naciji niso niti Srbije pustili cele, ampak po njihovem zemljevidu je ostalo od nje manje kot je obsegala pred zadnjo vojno. Nedić pa je tudi to sprejel kot dejstvo in se vdinjal nacijem kot hišnik v tako okrnjeni koči. Za manj kot Ezav je prodal svojo širšo in ožjo domovino, pozabivši na besede velikega pesnika,

Oprošteno zulumčaru,
oprošteno ubojici,
oprošteno svima, svima,
samo nije izdajici.

Nedićevemu zgledu je sledil general Djura Dokić. Tudi on pobira drobtine ki padajo z mize nemškega generalnega poveljnika. On je tudi junak, ki je v Nedićevem imenu vodil

nemške parlamentarje v Mihajlovičev glavni stan, ko so šli "ponujat" mir.

Mihajloviča so po radiu vprašali, ali je pripravljen, sprejeti nemško delegacijo. On jim je na enak način določil mesto, kamor naj pridejo. Prostor je bil v hribih južno zapadno od Beograda. Da pridejo tja pravočasno, so se odpravili po noči med 5. in 6. oktobrom. Dokić je vodil, z njim sta bila dva visoka nemška častnika, zastopajoča generala Dankelmanna. Ta dva gospoda nista bila vajena strmih gorskih steza in sta morala često počivati. Ura je bila enajsta, ko so parlamentarji prispeli na določeno mesto. Tam je stopilo deset častnikov v uniformah redne jugoslovanske vojske iz teme. Njih poveljnik je povedal nemškima častnikoma, da bosta odvedena v glavni stan in da jim morajo zaradi tega zavezati oči. Taka je navada vedno, kadar se parlamentarji vodijo skozi bojne linije ali tabore in razlog je jasen; brez te previdnosti bi parlamentar lahko postal vohun. Zavezali so jima torej oči in jima pomagali v star avto. Nato so se skoraj dve uri vozili po potih, katerim nikdar ni bilo namenjeno, da bi služila avtnemu prometu. Naposled se je "kara" ustavila, nemška častnika in general Dokića so odpeljali v hišo in jim sneli zaveze. Pred njimi je stal polkovnik Mihajlović, glavni poveljnik nevidne četniške vojske.

Nemški polkovnik je prvi izpregovoril.

"Moj poveljnik mi je naročil, naj z vso odločnostjo naglasim, da je vaša akcija nepostavna. Jugoslovanska armada je kapitulirala in mi smo sprejeli kapitulacijo. Nadaljujoč boj, kršite besedo, ki jo je dal vaš poveljnik. Če padejo vaši vojaki v naše roke, ne moremo z njimi ravnati po mednarodnih določbah. Kljub vaši resni napaki naju je general Dankelmann pooblastil, da se pogajava z vami. Pripravljen je, dovoliti popolno amnestijo vsakemu članu vaše vojske, vštevši vas. Pripravljen je, *vzeti v poštev druge mirovne pogoje*, ki bi jih stavili. Upamo, da pridemo do sporazuma in upamo, da bo tako kratko premirje začetek definitivnega miru za vašo deželo."

Mihajlović je mirno poslušal in ko je Nemec končal, je enako mirno odgovoril:

"Ne želim, pretresati vprašanja, ali ima nemški častnik pravico, protestirati proti kr-

šeni obljubi. Rad pa bi naglasil, da nisem nikdar prekršil svoje besede, ali besede kakšnega svojega predpostavljenega častnika. Res je, da je jugoslovanska armada kapitulirala. Toda kapitulirala je pod pogojem, da ostane Jugoslavija, kar je bila. Kljub temu ste vi razkosali našo deželo takoj po okupaciji. To je izpremenilo položaj. Ko ste vi tako brezobzirno prekršili pogodbo, ni mogla ostati obvezna za nas."

Nemška častnika sta ugovarjala in ko njuni argumenti niso mogli omajati Mihajloviča, sta začela groziti. Tedaj je Mihajlović—po dveurnih razgovorih izjavil:

"Ne morem povedati, kako dolgo se bomo mogli bojevati. Lahko pa vam povem, kdaj mislimo ustaviti boj. Nehali se bomo boriti tisti dan, ko bo Nemčija brezpogojno kapitulirala pred zavezniki, ali pa, kadar bo zadnji nemški vojak mrtev. Brez pomena je, govoriti o mirovnih pogojih. Vi se hočete bojevati do končne nemške zmage. Mi se bomo bojevali do končne zmage zaveznikov."

S tem je bila konferenca končana. Odposlancem so zopet zavezali oči in jih odpeljali do mesta, kjer so bili sprejeti. Vrnili so se v Beograd brez uspeha.

Vojna se torej nadaljuje.

Odkod je ta armada?

V začetku so bili samo četniki, organizirani po starem vzoru, večinoma v malih četah, poslužujoči se gerilske taktike. Takoj po okupaciji so Nemci spoznali, da nimajo vse dežele v faktučni oblasti. Manjši nemški oddelki se niso upali nikamor iz svojih garnizij. Toda takrat je njihovo vrhovno poveljstvo še mislilo, da bo četnike lahko užugati s terorjem, v katerem so se naciji tako izurili, da so postali pravi mojstri groze. Prevarili so se. Njihovo nečloveško bombardiranje mest in vasi, ubijanje civilistov brez razlike spola in starosti in srednjeveški način maščevanja nad "talci," je četnike še bolj razkačil, pa tudi pomnožil njihove vrste z možmi, katere so nacijska grozodejstva enako razburila. Medtem pa se je organizirala redna, četudi majhna vojska.

Ko je bilo poveljstvo jugoslovanske armade prisiljeno na kapitulacijo, ni ta vest takoj dosegla vseh oddaljenih oddelkov; ko so zvedeli, kaj se je zgodilo in obenem slišali, kako Nemci razkosavajo deželo, je mnogo takih čet

izjavilo, da jih kapitulacijska pogodba ne veže in so odkorakali tja, kjer jih Nemci niso dosegli. Nekateri drugi oddelki še niso bili mobilizirani, a bili so pripravljene za mobilizacijo. Namesto, da bi bili odnesli svoje orožje Nemcem in se podali v ujetništvo, so celotni odšli v hribe. Pridružilo se jim je tudi izdatno število prostovoljcev. O tej vojski ni bili tri mesece nič slišati in tudi Nemcem je ostala ta organizacija kljub njihovem razvitemu špijonstvu neznana. Dne 14. julija pa je oddala nacijskim oblastnikom svojo prvo vizitko. V Kerestincu so Nemci imeli ujetniški tabor. Po noči omenjenega datuma je bil tabor nenadoma obkoljen in operacija se je izvršila tako naglo in previdno, da je bilo osemdeset ujetnikov osvobojenih, preden so straže spoznale, kaj se je zgodilo. Dva dni pozneje so bile v Beogradu vse telefonske žice porezane. Tudi to se je izvršilo po noči. Ko so to naznanili nemškemu poveljujočemu generalu von Schröderju, je zamahnil z roko in srdito vzkliknil: "Ah—bedasta sabotaža!" Bila je sabotaža, v tem je imel prav, kako "bedasta" je bila, je pa spoznal, ko je bilo prepozno. Zaradi onih porezanih žic ni mogel pravočasno zvedeti, kaj se je 20. julija zgodilo v Hercegovini, v Črni gori in v Novem Pazaru. Ko ga je poročilo naposled doseglo in je poslal v te kraje pojačanja, so nacijske čete prepozno prišle, da bi pomagale. Vse, kar so našle, je bilo par tisoč nacijskih trupel, ostalih na bojiščih, s katerih so jugoslovanske čete že izginila kakor kafra. Ta noč je bila sploh huda za Nemce in Italijane, kajti v več kot dvajsetih krajih so Mihajlovičevi oddelki obkolili manjše nemške in italijanske posadke in policijske postaje in nikjer ni ostal ne en Nemeč ali Italijan, ki bi bil mogel podati Schröderju poročilo o boju.

Tedaj so se Nemcem oči odprle in spoznali so, da jih ne nadleguje le nekoliko "banditskih tolp," ampak da se nadaljuje vojna. Schröder je zahteval, da pošljejo Italijani šest divizij v Dalmacijo, za druge kraje pa je prosil za močna nemška pojačanja. Deset tisoč nemških vojakov je bilo poslanih v Beograd. Dne 28. julija so bili napadeni s streh in iz oken in par tisoč jih je ostalo mrtvih. Nemški radio je takrat poročal, da se je general Schröder ponesrečil z letalom. A zaradi te "letalske nezgode" so gestapovci izvršili

smrtno obsodbo nad 122 beograjskimi prebivalci. V kakšni zvezi so ti bili z letalsko nesrečo? — Te nezgode ni bilo nikjer, razen v nacijski propagandi, v Beogradu pa vsakdo ve, da so nemškega vrhovnega poveljnika prebivalci pobili s kamni, ko je prihitel na ulico, gledat, kaj se godi.

Na njegovo mesto je prišel general Dankelmann, ki je predvsem zahteval še pet in dvajset tisoč nemških vojakov. Z izpremembo poveljstva se pa položaj ni izpremenil. Mesece avgusta so se boji nadaljevali po vsej deželi, zdaj tu, zdaj tam. Italijo je presenetilo uradno poročilo, da je bilo tega meseca v Jugoslaviji 426 častnikov in vojakov ubitih, 876 pa ranjenih.

Po ponesrečeni "mirovni konferenci" se boji niso polegli, ampak v mnogih krajih so se celo poostriili; tuptatam so se izvršile bitke v enakem obsegu kakor na "rednih" frontah. Vojska je v tem času znatno narasla. Mnogo Slovencev in Hrvatov je našlo pot do njenih skrovišč, priglasilo se je pa tudi večje število rebelov raznih narodnosti, med temi celo avstrijskih Nemcev, ki so prepričani, da je to edina fronta, na kateri se morejo aktivno boriti zoper nacizem. Armada je primeroma dobro opremljena, ima mnogo radijskih aparatov, kar je važno za vzdržavanje zvez med oddaljenimi in osamljenimi četami in je dobila tudi nekaj streliva od zaveznikov. Tega je seveda najbolj potrebna.

V glavnem je armada razdeljena v tri področja. Severno od Sarajeva poveljuje polkovnik Kovačević, v vzhodni Srbiji sedanji polkovnik, sicer pa odvetnik in pisatelj Dragiša Vasić, južno zapadno od Beograda pa sedanji general Mihajlović, ki je obenem priznan vrhovni poveljnik armade. Šef njegovega štaba je Slovenec.

Z ozirom na nacijski barbarizem maščevanja je polkovnik Kovačević posvaril generala Dankelmanna, naj neha streljati ujetnike, če noče, da se mu bo vrnilo milo za drago. Njegove čete imajo 600 nemških ujetnikov, častnikov in vojakov in 1200 Paveličevih "ustašev," katere drže v posebnem taboru. Kovačević je pisal: "Mi ravnamo z njimi strogo po mednarodnih pravilih. Želim vas pa obvestiti, da bomo ustrelili njih deset za vsakega našega moža, ki bi ga eksekutirala vaša sila. Nikar ne

poskušajte, osvoboditi ujetnike z napadom na tabor, kajti ta je izvrstno podminiran in bo pogran v zrak, če se le prikažejo vaše čete.”

Zdi se, da to svarilo ni ostalo brez uspeha.

Po besedah, ki so ušle, zdaj Nediću, zdaj zopet berlinskemu ali rimskemu oznanjevalcu, se lahko verjame, da je vsaj četrtnina jugoslovanskega ozemlja v oblasti te armade in v manjših mestih so nemške posadke skoraj da ujete, kajti nobe nvojak se ne upa eno miljo iz mesta. Tako je v Jugoslaviji resnično ustanovljena aktivna fronta.

Ogromni pomen tega dejstva je lahko razumeti. Za sedaj je znaten del nemške vojske priklenjen na Balkanu; nekoliko svojih čet sicer lahko nadomestijo z Madžari ali Bolgari, toda mnogo svojih ne morejo odpoklicati, ker se na svoje “zaveznike” le tedaj lahko za-

našajo, če jih nadzorujejo. Še večji pomen pa ima jugoslovanska straža za bodočnost. Prej ali slej—kadar bodo dovolj pripravljeni—bodo zavezniki morali začeti kampanjo na evropskih tleh. Njihovi strateški načrti nam seveda niso znani; morda mislijo na eno fronto, morda na njih več. Vsekakor pa je jasno, da bo izkrcavanje neprimerno lažje tam, kjer jim pri tej operaciji lahko pomagajo čete, držiče sovražnika v šahu. V zadnji vojni je solunska fronta postala silno važna; boji na bližnjem vzhodu, v Afriki in zlasti v Rusiji lahko naredijo tako fronto v sedanji vojni še mnogo važnejšo. Potemtakem lahko postane jugoslovanska armada eden odločilnih faktorjev za osvoboditev Evrope in za poraz svetovnega fašizma.

O pisateljevanju

I. J.

NEPOUČENI LJUDJE, kar pomeni pretežno večino čitateljske publike, imajo najrazličnejše pojme o pisateljevanju, ki so navadno prav tako zgrešeni kot zabavni. Predvsem prevladuje naziranje, da je pisateljevanje prijetna zabava. Pisatelju se enostavno vtrne iskra v možganih, potem pa udobno sede k pisalni mizi, si nalije kozarec vina ali žganja, prižge cigareto ter se začne lagodno igrati s peresom, svinčnikom ali pisalnim strojem. Tako enostavno! Pa to še ni vse! Tudi romantičen se jim vidi poklic pisatelja, saj so prepričani, da osebno doživi vse ljubezenske zgodbe, srečne in nesrečne, ki jih opisuje v svojih povestih, romanih in dramah ali opeva v pesmih. Zato je pisatelj ali pesnik, ki se zaveda, da je ljubezen med moškim in žensko glavna gonilna sila človeškega življenja in tega dejstva ne prikriva v svojih delih, v vedni nevarnosti, da mu njegova publika pritisne pečat nekakšnega Don Juana ali Casanove, kateremu ne roji po glavi nič drugega kot ženska krila in čigar pojmi o zvestobi v ljubezni so tako rahli kot “sneg” iz beljakovine.

Morda bi ne bilo prenapačno, če bi bilo tako. Vsekakor bi bil potem pisateljski poklic mnogo zabavnejši kot je. Pa ni tako.

Pisateljevanje je delo—resno, trdo delo,

ki zahteva mnogo učenja, napora, vztrajnosti in potrpežljivosti. Neki francoski pisatelj je nekoč zapisal, da je potrebnih pri pisateljevanju deset odstotkov nadarjenosti in devetdeset odstotkov železne vztrajnosti. Če bi še dodal, da je potrebne prav toliko ljubezni do tega dela, bi bil s tem povedal vse.

Pisateljevo delo je zelo slično arhitektovemu delu. Kadar hoče arhitekt postaviti hišo, mora najprej vedeti, kakšno hišo bi rad postavil—dobiti mora idejo. Ko se ta v možganih izkristalizira in izoblikuje, napravi podoben načrt za novo poslopje. Šele nato se začne dejanska graditev stavbe: najprej se postavijo temelji, nato stene in ko je položena zadnja opeka na streho, je hiša dograjena. Potem jo je treba na zunan in na znotraj prebarvati in opremiti, dokler ni dosežen zaželjeni učinek. Če je bila v načrtu napravljena kaka napaka ali prezrta kaka važna podrobnost, je potem treba novo poslopje popravljati ali prezidovati, dokler ne ustreza vsem zahtevam. Glavna razlika med arhitektom in pisateljem je v tem, da prvemu pomagajo pri njegovem delu zidarji in tesarji, krovci in pleskarji, dekoraterji in električarji itd., dočim mora pisatelj izvršiti vsa ta dela sam; in v tem, da arhitekt vedno lahko zvrne

del krivde za storjene pogoške na te pomočnike, dočim mora pisatelj v naprej prevzeti na svojo grbo odgovornost za vse morebitne napake in pomanjkljivosti.

Pisatelj ni arhitekt samo v tem smislu, da se mora ravnati po bistveno enakih gradbenih načelih kot stavbenik, temveč tudi v širšem pomenu—kot arhitekt človeške družbe. Pisatelj piše, kadar čuti potrebo, pokazati na pomanjkljivosti ali pogoške v ustroju človeške družbe, na človeške hibe—skratka, kadar čuti, da je nekje nekaj narobe in da je potrebna graja ali kritika. Tako pisatelj graja in obžaluje človeške slabosti, napake, škodljive strasti in vse, kar je grdega in škodljivega ter poveličuje kreposti kot so dobrota in ljubezen in pravičnost in iskrenost, da bi čitatelju prignusil prve ter ga pridobil za slednje. Tudi ljubezenska literatura mrgoli dokazov za to trditev: protestov proti nepravičnim omejitvam in krivičnim predsodkom, zmotnim nazorom in preživelim tradicijam, obrekljivim jezikom in škodoželjnosti, nevoščljivosti in ljubosumnosti, ki so zastrupljale srečo zaljubljenecv v vseh časih. To seveda ne velja o tistih pisateljih, ki pišejo po naročilu—za denar. To so rokodelci, ki si s pisateljivanjem zgolj služijo kruh.

Človek ne more govoriti ali pisati o tem, česar ne pozna; to velja tudi o pisateljih. Pisatelj mora najprej osebno občutiti in doživeti krivico in ponižanje, trpljenje in pomanjkanje, žalost in radost, preden more o njih pisati. Tako je moral na primer Knut Hamsun najprej pošteno stradati, preden je mogel napisati roman "Glad"; Dostojevski je moral preživeti leta v pregnanstvu v Sibiriji, preden je mogel obogatiti rusko in svetovno literaturo z "Zapiski iz mrtvega doma"; in Ivan Cankar je moral najprej na lastni koži občutiti vso pezo krivice in laži, preden je mogel povzdigniti proti njima svoj glas, zaviheteti nad njima svoj bič. Vendar to ne pomeni, da zadostuje, da pisatelj opiše svoja osebna doživetja. Če bi to delal, bi bil zgolj kroničar ali reporter, ne umetnik. Pisatelju služijo taki občutki ali doživetja, bodisi fizična ali duševna zgolj kot temeljni kamni, na katerih zgradi svoje delo: protest, kadar vzbuja te občutke bolečina, krivica, laž ali hudobnost; ali slavospev, kadar jih povzroči radost ali vzhičenje nad nečim lepim ali dobrim. Oblika mu pri tem služi kot sredstvo, s katerim

skuša doseči svoj namen: opozoriti čitatelja na nesoglasja, ki motijo človeško srečo, na lepoto, mimo katere često hodimo zavezanih oči ter ga obogatiti s svojimi lastnimi izkušnjami. Pri tem lahko gradi na svojih lastnih ali pa tudi na občutkih in doživetjih drugih ljudi, kajti kdor je enkrat prestal ponižanje, lahko vedno razume in opiše občutke vseh ponižanih in razžaljenih in kdor je enkrat občutil ljubezen ali sovraštvo, radost ali bolečino, lepoto stvarstva ali človeško krivičnost, jo lahko neštetokrat ponovno doživi v svoji notranjosti, v sebi in v drugih ljudeh. Zato bi bilo zgrešeno, imenovati literaturo, porojeno iz takih občutkov—literaturo golih osebnih občutkov. Naposled so vsi ti občutki univerzalni; nobeden posameznik ni nikdar imel, nima in ne bo imel nad njimi monopola. Razlika je le v tem, da različni ljudje v različnih dobah in razmerah na različne načine reagirajo na enake občutke; če bi ne bilo te razlike, bi ne bilo nobenega opravičila za sodobno literaturo, temveč bi popolnoma zadostovali klasiki.

Pisateljeve težave se često pojavijo šele potem, ko je delo že dovrženo in je treba dognati, ali ni v njem preveč očitnih pogošk in pomanjkljivosti. V zvezi s tem lahko omenim svoje težave z dramo "Z vero v vstajenje." Pot od ideje do uresničenja v tem slučaju ni bila tako dolga in naporna, kakor v marsikaterem drugem slučaju; ideja se je izkristalizirala in izoblikovala v dobrih treh tednih, drama sama pa je bila napisana v štirih dneh. Potem pa so se začele vaje za prvo (in morda tudi—zadnjo) predstavo in z njimi vred moje težave in glavobol: pet tednov sem delo neprestano pilil: spreminjal, črtal, dodajal itd. In ko je bila igra vprizorjena, sem spoznal, da so potrebne nadaljnje spremembe in da je treba tretje dejanje popolnoma predelati, kar vključuje tudi izpremembo scenerije.

Zato je pisatelju v veliko pomoč poštena, stvarna kritika, ki stremi za tem, da dožene, ali je osnovna ideja njegovega dela zdrava in konstrukcija posrečena in mu pomaga z navsveti, kadar opazi, da je zagrešil napake ali pomanjkljivosti. Ampak slovenski književnik v Ameriki mora shajati brez te pomoči. Kajti ameriški Slovenci nimamo literarnih, kakor tudi ne glasbenih in dramskih kritikov. Vse, kar imamo je nekaj pisateljev, pevcev in igralcev s predsodki.

Eifflov stolp v nevarnosti

KDOR SE JE KEDAJ MUDIL v Parizu, se gotovo spominja silne jeklene stavbe, ki raste nalik ogromni igli iz pariških tal ter se dviga 984 čevljev visoko v zrak—Eifflovega stolpa, ki ga ne manjka skoro na nobeni razglednici s sliko Pariza in ki je bil za Pariz zadnjih petih desetletij prav tako značilen, kakor so nebotačniki za New York. Eifflov stolp je bil zgrajen za pariško svetovno razstavo leta 1889 in ime je dobil po inženirju Aleksandru Gustavu Eifflu, ki si ga je zamislil in zgradil. Gradili so ga štiri leta. Stavba sloni na štirih ogromnih stebrih, ki polagoma prehajajo v drzno pod nebo vzpenjajoči se stolp, s katerega se odpira razgled ne le po vsem Parizu, temveč tudi daleč po okolici francoske prestolice. Stala je en milijon in tri sto tisoč dolarjev, kar ni bilo mnogo, če pomislimo na njeno ogromnost. Stolp ima tri razgledne terase; najnižjo se doseže po stopnicah, ostali dve pa po dvigalu.

Ideja za takšen stolp se je prav za prav rodila v glavi Richarda Trevithicka in sicer že leta 1883, toda mož ni mogel nikogar ogreti zanjo. Trevithick ni doživel uresničenja svoje ideje. Več sreče kot njegov prednik pa je imel Eiffel, kateremu se je posrečilo, pregovoriti odgovorne kroge, da so sprejeli to idejo ter mu poverili zgradnjo orjaškega stolpa.

Eifflov stolp je bil zgrajen v senzacijske svrhe, da bi ga svet občudoval in z njim vred francosko podjetnost in zmožnost. Kmalu pa je začel koristiti bolj potrebnim svrham. Najprej je Francoska meterološka zveza na njem nastanila svoje opazovalnice, pozneje, ko je bil izumljen radio, so pa postavili na njem tudi radijske oddajne postaje.

Leta 1889, ko je bil stolp dograjen, je neki pariški list omenil tudi njegovo obrambno vrednost. "V slučaju vojne ali oblege," je pisal omenjeni časnik, "bi bil Eifflov stolp neprecenljive vrednosti kot izvidniška točka, saj bi se z njega lahko opazovalo premikanje sovražnih čet v okolišju 50 milj za griči, na katerih stoje naše nove utrdbe. Da smo imeli ta stolp za časa nemške oblege leta 1870, bi se bila stvar nemara drugače iztekla."

Toda stolp ni nikdar služil tej svrhi. Te-

kom vojne leta 1914-18 so se nemške armade enkrat sicer nevarno približale srcu Francije, ampak Francozi so imeli tedaj maršala Focha, ki je izkoristil nemške taktične napake ter pognal kajzerjeve čete nazaj in rešil Pariz nevarnosti. Še manj prilike za kaj takega pa je bilo ob priliki nemške invazije tekom sedanje vojne, kajti ne le da so mu letala vzela to vrednost, temveč se je francosko vojaško poveljstvo z vlado vred odločilo, obvarovati mesto pred razdejanjem ter ga rajši brez boja prepustiti sovražniku. Da so Francozi tako branili svojo prestolico kakor španski republikanci Madrid, Poljaki Varšavo in Rusi Moskvo, bi se bil razvoj dogodkov morda zasukal nekoliko drugače in tudi Eifflov stolp bi bil morda prišel do svoje veljave; vsekakor pa bi bili morali Nemci plačati mnogo bolj krvavo ceno za Pariz in Francozom se danes ne bi bilo treba sramovati dejstva, da so brez boja prepustili sovražniku svoj Pariz—slavni Pariz, zibelko velike francoske revolucije. Tako so pa po zaslugi nezmožnih in korumpiranih državnikov in vojaških poveljnikov sicer obvarovali Pariz pred razdejanjem, ampak za ceno, katere Pariz z Eifflovim stolpom vred ni bil vreden—za ceno svobode in neodvisnosti Francije. Neki ameriški komentator je tiste dni zapisal: "Francozi so rešili Pariz, toda izgubili—Francijo . . ."

Zdaj pa kaže, da bodo izgubili tudi svoj Eifflov stolp. Hitlerjevi Nemčiji namreč primanjkuje surovin, zlasti železa, brez katerega ni mogoče vlivati topov in tankov. Teh so pa nacijske armade izgubile silno število zlasti na zasneženih poljanah Rusije, kjer se Hitlerjeve čete še vedno uče ritenskega napredovanja proti Berlinu. A v Eifflovem stolpu je nad sedem tisoč ton železa in jekla, iz katerega bi se dalo vlitati lepo število topov in tankov. To je, kar Hitler danes najbolj potrebuje, ne razglednih točk v Parizu. In če Hitler izvrši svojo namero, bo Eifflov stolp doletela ironična usoda, da bo nazadnje služil največjemu sovražniku svobodoljubne Francije, namesto obrambi njene prestolice, kakor so domnevali Francozi tedaj, ko je bil dograjen.

Priredil X. Y.

ODMEVI

KDOR SE DOSTI GIBLJE med ljudmi, lahko opazi, da med mnogimi Amerikanci ni nobenega pravega navdušenja za vojno, v katero smo bili zapleteni z japonskim napadom na Pearl Harbor; nekateri so povsem hladnokrvni in nebrizni napram vsemu temu, kakor bi jim bilo vse eno, kdo zmaga in kdo podleže v današnji borbi med totalitarskim in demokratičnim svetovnim ekonomsko-političnim naziranjem; drugi se izgovarjajo, da ne vedo, za kaj prav za prav gre—za resnično osvoboditev sveta ali zgolj za angleške imperialistične interese. Vzrokov za to apatijo je več, ampak najvažnejši bo menda pomanjkanje določnega, jasnega, nedvoumnega zavezniškega načrta za povojno ureditev Evrope in sveta. Človek se sprašuje: "Kaj po vojni—po naši zmagi? Nadaljevanje prejšnjega stanja v nekoliko predrugačeni obliki, toda bistveno nespremenjenega: nadaljevanje politike "ravnotežja sil" to je izigravanja naroda proti narodu v svrhu ohranitve nadvlade močnejših nad šibkejšimi, zmagovalcev nad premaganci? Ali bo imela Amerika kaj besede pri krojitvi prihodnjega miru in ali bo ta beseda zastavljena v prilog pravičnega miru, kakršnega obljublja znani "atlantski osnutek," ali pa se bo spet ponovila zgodovina iz leta 1919, ko so zmagoviti zavezniki izigrali predsednika Woodrowa Wilsona z njegovimi "štirinajstimi točkami" vred ter prikrojili mir popolnoma v soglasju s svojimi imperialističnimi težnjami in interesi? Pa Rusija, ki je s svojimi prsi odbila glavno pezo nemškega navala in zadala nemškemu militarističnemu nestvoru prve nevarne rane—ali ji bodo v Londonu dovolili—če bo to od njih odvisno—besedo pri mirovni mizi? Če bi ji jo odrekli, bi bil prihodnji mir vreden toliko kot prejšnji—nič, kajti Rusija je prevelika, da bi se moglo rešiti evropske in svetovne probleme brez njenega sodelovanja! Ali je Veliki Britaniji res za takšno ureditev sveta, ki bi omogočila narodom mirno sožitje in vsestranski napredek in blagostanje, ali se bori zgolj za ohranitev svoje svetovne trgovske in politične nadvlade?

To so silno važna vprašanja, saj se tičejo bodočnosti nas vseh—bodočnosti sveta. Če bi bili v Londonu ob začetku današnjega svetovnega klanja nanje jasno in iskreno odgovorili

—podali razločen načrt bodoče ureditve sveta, ki bi moral v prvi vrsti vsebovati točko, da se Velika Britanija ne bo več poganjala za svetovno ekonomsko-politično nadvlado—bi bilo gotovo tudi v Ameriki od vsega začetka mnogo manj izolacionistov in mlačnežev in več navdušenja za skupno stvar. Kajti človek mora najprej vedeti, *za kaj* se bori, da se more boriti navdušeno in požrtvovalno in brez godrnjanja prenašati žrtve, ki jih zahteva moderna vojna.

Ampak Anglija doslej ni storila nič takega. Sicer imamo "atlantski osnutek," ampak ta dokument je preveč meglen, predvsem pa mu manjka določnega načrta povojne ureditve sveta, da bi se mogli povsem zanesti nanj. Dokler ne pride iz Londona tak načrt—pošten, pravičen načrt—tako dolgo bo marsikdo ostal ravnodušen napram današnji borbi, čeprav smo sami direktno prizadeti in bomo najbrže morali plačati levji delež računa, dočim bodo domači sovražniki demokracije in prijatelji totalitarstva to razpoloženje izrabili v svojo korist, na škodo skupne stvari svobodoljubnih ljudstev—če jim njihove nakane uspo, kakopak.

* * *

Pa tudi doma v Ameriki smo potrebni radikalnih reform. Predvsem je treba trdo stopiti na rep vojnemu dobičkarstvu. Vojak, ki vidi, kako se industrijalci in business nesramno okoriščajo na račun vojne in na debelo odirajo konzumente, si skoro ne more kaj, da se ne bi vprašal: "Ali se borim zato, trpim in tvegam svoje življenje zato, da se bodo ti ljudje doma lepo debelili?" Tudi brezposelni delavec ali težak, ki je primoran garati za nizko mezd, se ne more posebno navduševati za nobeno stvar spričo te nelepe slike pohlepne dirke za krvavimi vojnimi dobički. Smrt za domovino je vzvišena žrtev, toda preden se človek žrtvuje za dobrobit drugih, bi nedvomno rad vedel, ali se res bori in žrtvuje za nekaj lepšega in vzvišenejšega kot so osebne koristi privilegiranih posameznikov, ki doma na varnem kriče ponavljajo neiskrene patriotične fraze in jim pri tem ne roji po glavi nič drugega kakor to, kako bi izželi iz prelite krvi in splošnjega gorja čim več dobička zase ter pri tem na vsa usta zabavljajo proti vsakemu

davčnemu načrtu, ki zahteva del teh dobičkov v obrambne svrhe! Situacija kriči po koreniti reformi.

* * *

Ko je pred kratkim zvezni poljedelski tajnik izjavil, da se bo moralo omejiti privatno porabo sladkorja, sicer da ga bo zmanjkalo, so ameriške gospodinje navalile na trgovine, da se v zadnjem hipu čim bolj založe s sladkorjem. Gospodinje, ki so bile udeležene pri tem navalu, so si s tem napisale kaj klavarno izpričevalo, zlasti pa demonstrirale, da se v Ameriki še vedno bohota najgrša sebičnost, ki pravi: "Da se le meni dobro godi, čeprav vse druge medtem hudič vzame!" Naši fantje in možje v vojaških taboriščih in na bojiščih, ki so to videli, gotovo niso mogli biti tega veseli in marsikdo je najbrže razočarano vzkliknil: "Torej mi se ne bojimo, tvegati svoje srčne krvi pri obrambi domovine, a ti ljudje doma se pa tresejo strahu pred mislijo, da bi morali piti nekoliko manj oslajeno kavo ali čaj! Ali se splača, tvegati življenje za takšne sebičneže, samogoltneže in mehkužneže?"

Bogme—ali se splača?

I. J.

Dober poznavalec ljudi. Slavni slikar De Auber, ki se je predvsem pečal s portretiranjem živali, se ni razumel samo na svojo umetnost, temveč je bil tudi izvrsten poznavalec svojih odjemalcev. Nekega dne ga je neki znanec zalotil, ko je s kosom surovega mesa drgnil zajca na pravkar dovršeni sliki. Vprašan, zakaj to dela, je prevejani slikar odgovoril:

"Danes me bo obiskala gospa Blank, da si ogleda to le sliko. Ko bo njen psiček povahal zajca ter postal vznemirjen, se bo tako navdušila za sliko, da jo bo na mestu kupila."

Tako se je tudi zgodilo.

Zasluzen odgovor. Grof Herbert Bismarck, sin nemškega "železnega kanclerja" Bismarcka, je nekoč spremil cesarja Viljema II. v Rim. Na rimski železniški postaji je surovo odrinil nekega italijanskega uradnika, ki se mu ni dovolj hitro umaknil s poti. Ko je mož protestiral, ga je ošabni Nemeč besno nahrulil:

"Vi ne veste, s kom imate opravka! Jaz sem grof Herbert Bismarck!"

Italijan se je vljudno priklonil.

"To je nezadosten vzrok," je odgovoril, "ampak zadostno pojasnilo . . ."

Tisoč let stari očetje. Če bi vam kdo danes rekel, da je ta ali oni živeči človek Sokratov, Shakespearjev, Napoleonov ali Washingtonov sin, bi mu gotovo svetovali, naj se posvetuje s kakim zdravnikom za duševne bolezni. Kaj takega je vendar nemogoče, bi rekli. Prav bi imeli. Dandanes je to nemogoče. Ampak čez sto ali tisoč let se utegne zgoditi, da bo to, kar je dandanes nemogoče, povsem mogoče—da se bodo rodili sinovi in hčere očetom, ki bodo morda že nekaj stoletij v grobu!

Podlago temu domnevanju dajejo začetni uspehi pri zmrzovanju in oživljanju človeških celic. Znanost je že pred leti iznašla način "presajanja" življenskih klic in ta izum se dnevno porablja pri živinoreji (umetno oplojevanje). Poskusi, ki sta jih zadnje čase izvedla profesorja Hudson Hoagland in dr. Gregory Pincus v laboratoriju vseučilišča Clark pa vzbujajo upanje, da bo sčasoma mogoče, zmrzniti celice moških semenskih klic, jih shraniti za nedoločen čas ter jih poljubno oživljati. Kadar se posreči znanosti to čudo, bo možna nova vrsta nesmrtnosti in bodo matere mogle roditi sinove že davno umrlim možem. Profesor Hoagland pravi, da bi bilo neprecenljive vrednosti za človeško družbo, če bi bilo mogoče, da bi se rodili otroci današnjim velikim duhovom še v daljnji bodočnosti.

Znanstvenikoma je doslej uspelo, oživiti teden dni zmrznjene očetovske klice.

ČLANARINA CANKARJEVI USTANOVI IN TISKOVNI FOND CANKARJEVEMU GLASNIKU

Prispevali od 13. januarja 1942 do 10. februarja 1942:

Carniola Tent 1288 Maccabees, Cleveland, Ohio	\$12.00
Dr. št. 5 SNPJ; Cleveland, Ohio	12.00
Socialističen klub št. 27 JSZ, Cleveland, Ohio	25.00
Dr. št. 28 SNPJ, Cleveland, Ohio	12.00
Uršula Muley, Cleveland, Ohio	1.50
J. O., Cleveland, Ohio	5.00
Young Progressive Women; Circle 6, Cleveland, Ohio	10.00
Dr. št. 2 SDZ, Cleveland, Ohio	12.00
Peter Lustrick, Cleveland, Ohio	2.00

Skupaj v tem izkazu

\$91.50
Odbor Cankarjeve ustanove in Glasnika, se zgoraj omenjenim organizacijam in posameznikom iskreno zahvaljuje. Želeli bi, da bi dobili mnogo posnemalcev.

Dobro ga je zavrnil. Wendell Phillips, ki je zapisan v ameriški zgodovini kot eden največjih voditeljev protisuženjskega gibanja v dobi pred civilno vojno, je nekoč potoval z vlakom po Ohiju in pri tem po naključju zašel v družbo protestantskih duhovnikov, ki so se vračali z neke konvencije. Neki pastor z juga, ki je očitno sovražil Phillipsa zaradi njegovih nazorov, je začel z njim tale pome- nek:

“Vi ste Wendell Phillips, mar ne?”

“Da, to je moje ime.”

“Vi ste mož, ki hoče oprostiti Črnce?”

“Da,” je odgovoril Phillips.

“Zakaj pa potem pridigujete tod okoli? Zakaj ne greste v Kentucky, kjer so Črnci doma?”

Phillips je nekaj časa molčal. Nato je vprašal pastora:

“Vi ste pastor, kajneda, gospod?”

“Da, gospod.”

“In vi hočete reševati grešne duše iz več- nih plamenov v peklju?”

“Seveda, gospod,” je odgovoril pastor, ki ni slutil pasti.

“Zakaj torej ne greste v pekel?” ga je zavrnil Phillips, češ, pogubljenе duše so “tam doli.”

Motornih vozil je bilo 1. januarja v Ze- dinjenih državah registriranih 45,376,891, od tega je bilo 32,452,861 v kontinentalnih Zedi- njenih državah. Potniških avtov je bilo 36,343,- 260, avtnih busov 444,028, tovornih avtov 8,- 400,025, Dieslovih vozov pa 189,578. Avtni iz- delki Zedinjenih držav in kanadskih podruž- nic štejejo 83 odstotkov vseh motornih vozil na svetu. Anglija jih ima 2,429,580, Francija 2,398,500, Kanada 1,477,282, sovjetska zveza 1,060,000, Avstralija 858,905, Italija 498,500, Zveza južne Afrike 393,698, Nemčija 327,000, Argentina 309,500.

OPOMIN

Če niste še naročnine na Cankarjev glasnik poravna- li, prosimo, da to storite takoj, ker mi moramo plačevati svoje finančne obveznosti, ki so v zvezi z izdajanjem Cankarjevega glasnika. Nagovorite tudi svojega prijate- lja in znanca, da se na Cankarjev glasnik naroče.

Pristopite k
**Progresivnim
Slovenkam**

Za informacije se obrnite
na tajnico:

Dolgotrajna predstava. Verjetno nadalj- ša igra v zgodovini odra je najbrž sicilska ljudska igra “Orlando Furioso,” ki jo vprizar- jajo v malem gledališču v newyorški italijan- ski četrti, katero vodi Agrippino (papa) Man- teo. Vprizoritev cele igre vzame trinajst me- secev po dve uri vsak večer. V igri nastopajo lutke, ki so po štiri do pet čevljev velike in nekatere tehtajo do dve sto funtov. Manteju, ki je po poklicu električar, pomagajo mani- pulirati s temi velikimi in neokretnimi lutka- mi njegovi številni sinovi in hčere. Gledališče ma sto pet n dvajset sedežev, ki so navadno vsak večer zasedeni. Obiskovalci so po večini Mantejevi sosedji, ki zelo uživajo spričo kr- vavih dogodivščin drznega viteza Orlando. Stalni posetniki imajo ključe do svojih sede- žev, ki so speti z verigami, da jih v njihovi od- sotnosti ne more nikdo rabiti.

Mussolini in aristokratka. Ko je bil Beni- to Mussolini še nepoznan časnikar, je dvoril neki mladi dami iz italijanskih aristokratskih krogov, ki pa je s prezirom odklanjala njegovo pozornost. Nu, minula so leta in Mussolini je postal diktator Italije. Nekega dne se je do- tična dama zglasila pri njem ter ga prosila, sklicujoč se na staro poznanstvo, da bi podelil njenemu možu neko diplomatsko službo.

Mussolino se je vzrepenčil za svojo ogrom- no pisalno mizo kakor petelin na plotu. “Tako, gospa,” jo je ošabno zavrnil, “zdaj prihajate k meni, ko je moja beseda zakon v Italiji! Ali bi ne bilo pametnejše, da ste lepše ravnali z me- noj ko sem bil še ničla?”

“Ampak ekselencia!” je odgovorila aristo- kratka, “kdo pa je pričakoval kaj takega?”

O ljubezni. Resnična ljubezen pomeni v prvi vrsti žrtvovanje, vdanost in odpustljivost. Kdor resnično ljubi, vedno prej misli na druge kot nase, je vedno pripravljen dati preden misli na jemanje. — I. J.

Fajdiga in Klančar

Vzorna pekarna
6413 ST. CLAIR AVENUE
V zalogi imamo vedno sveže
pecivo, kolače, torte, za dom,
za godove in svatbe.

JOSEPHINE ZAKRAJSEK

7603 Cornelia Avenue
Cleveland, Ohio